

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETO
FINANSŲ IR MOKESČIŲ KATEDRA

GIEDRĖ KVIKLYTĖ
Teisės ir valdymo neakivaizdinių studijų programa

**ANTROSIOS PAKOPOS PENSIJŲ FONDŲ VEIKLOS ANALIZĖ IR KONTROLĖ
LIETUVOJE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas -
lektorius;
Nerijus Genys

Konsultantas -
docentas,
daktaras;
Algirdas Miškinis

Vilnius, 2006

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. LIETUVOS RESPUBLIKOS PENSIJŲ SISTEMA.....	6
1.1. Socialinės gerovės kaip vieno iš Europos Sąjungos tikslų siekimas.....	9
1.2. Lietuvos Respublikos pensijų sistemos ateities perspektyvos ir įgyvendinimo iššūkiai.....	11
2. ANTROSIOS PAKOPOS PENSIJŲ FONDŲ TEISINĖ VEIKLOS ANALIZĖ.....	16
2.1. Pagrindinių teisės principų, reglamentuojančių pensijų fondų veiklą analizė.....	16
2.1.1. Teisėtumo principo svarba pensijų fondų veiklos reglamentavime.....	18
2.2. Europos Sąjungos teisės aktų reglamentuojančių pensijų fondų veiklą analizė.....	20
2.3. Lietuvos Respublikos teisės aktų reglamentuojančių pensijų fondų veiklą analizė.....	23
2.3.1. Teisiniai pensijų fondų veiklos ypatumai.....	24
2.3.2. Antrosios pakopos pensijų fondų teisinio reglamentavimo suderinamumas.....	28
2.3.3. Galimi teisės aktų tobulinimo variantai.....	33
3. KONTROLĘ VYKLANČIŲ INSTITUCIJŲ VEIKLA.....	36
3.1. Kontrolę vykdančių institucijų veiklos kryptys.....	39
3.2. Kontrolę vykdančių institucijų veiklos tobulinimo galimybės.....	43
PABAIGA.....	45
SIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS.....	48
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	49
SANTRAUKA.....	54
SUMMARY.....	56
PRIEDAI.....	58

IVADAS

Antrosios pakopos pensijų kaupimo sistema – tai galimybė kiekvienam dirbančiajam kaupiti senatvei. Apsisprendusieji dalyvauti naujoje kaupimo sistemoje dalį socialinio draudimo įmokų, šiuo metu mokamų Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybai, nukreipia į savo pensijų kaupimo sąskaitą pasirinktame pensijų fonde. Sulaukę pensinio amžiaus kaupimo dalyviai gaus pensiją iš dviejų dalių: iš socialinio draudimo ir iš savo sukauptų lėšų.

Antrosios pakopos pensijų kaupimo įvedimas – svarbus žingsnis modernizuojant Lietuvos socialinio draudimo sistemą. Kaupimo dalyvių lėšos yra investuojamos Lietuvos ir pasaulio kapitalo rinkose, kad būtų apsaugotos nuo infliacijos ir duotų grąžą. Antrosios pakopos pensijų sistemos esmę galima apibūdinti taip: sudaryti sąlygas apdraustiesiems asmenims ateityje gauti didesnes senatvės išmokas, skirtingais pensijų būdais užtikrinti geresnę apsaugą senatvėje, optimaliai panaudoti demografinės situacijos galimybes ir sumažinti gyventojų senėjimo poveikį pensijų sistemai.

Pensijų sistemos reforma pradėta įgyvendinti prieš keletą metų. Ši reforma nėra trumpalaikis procesas, o ilgalaikė įtaka gyventojams, jų pajamoms, kapitalo rinkai bei valstybei. Ši tema aktuali tuo, kad rinkos santykiais pagrįstoje visuomenėje galioja individualios atsakomybės už save principas. Kurio esmė, kad sveikas ir darbingas žmogus turi pasirūpinti ateitimi pats, o nesitikėti paramos iš valstybės.

Prieštaringas naujosios pensijų sistemos vertinimas iškėlė problemą – ar šiuo metu vykdoma antrosios pakopos pensijų fondų veikla yra efektyvi. Ar šios veiklos efektyvumą užtikrina priimti Europos Sąjungos ir Lietuvos teisės aktai? Pensijų kaupimo bendrovės susiduria su didele biurokratijos šioje srityje problema. Nuolatiniai teisės aktų keitimai bei priežiūros institucijų reikalavimai sunkina pensijų kaupimo bendrovių veiklą, o tai atsiliepia ir pensijų fondų veiklos rezultatams. Kokią įtaką teisės aktai, reglamentuojantys pensijų fondų veiklą, daro tiek antrosios pakopos pensijų fondų, tiek jas valdančių pensijų kaupimo bendrovių, tiek ir priežiūros institucijų veiklos efektyvumui? Problemos aktualumas nekelia abejonių: tyrimų duomenimis pagrįstos išvados ir rekomendacijos gali būti naudingos tiek pensijų fondų priežiūrą vykdančioms institucijoms, tiek socialinę apsaugos politiką formuojančioms institucijoms, tiek piliečiams, siekiantiems geriau suvokti antrosios pakopos pensijų sistemą ir priimti optimalius sprendimus. Antrosios pakopos pensijų fondų veiklos analizė teisiniu aspektu yra nauja tuo, kad metodinės teorinės literatūros šia tema nėra daug. Todėl neabejotinai galima teigti, kad tema „Antrosios pakopos pensijų fondų veiklos analizė ir kontrolė Lietuvoje“ pasižymi naujumu ir aktualumu mūsų šalyje.

Darbo tikslas – atlikti antrosios pakopos pensijų fondų teisinę veiklos ir jų kontrolę atliekančių institucijų veiklos analizę.

Tyrimo hipotezė: siekiant antrosios pakopos pensijų fondų veiklos efektyvumo, reglamentuojantys teisės aktai yra tobulintini.

Siekiant šio darbo tikslo bei tikrinant iškeltą hipotezę, buvo sprendžiami šie **uždaviniai**:

- Apžvelgta Lietuvos Respublikos pensijų sistema, jos ateities perspektyvos ir įgyvendinimo iššūkiai.
- Išnagrinėtas socialinės gerovės ir bendrųjų Europos Sąjungos tikslų siekimas.
- Išanalizuoti pagrindiniai teisės principai, reglamentuojantys antrosios pakopos pensijų fondų veiklą.
- Išanalizuoti Europos Sąjungos teisės aktai, reglamentuojantys socialinės politikos ir pensijų fondų veiklą.
- Išanalizuoti Lietuvos Respublikos teisės aktai, reglamentuojantys antrosios pakopos pensijų fondų veiklą, pateikta teisinio reglamentavimo suderinamumo problemą bei pasiūlyti teisės aktų tobulinimo variantai.
- Išanalizuota kontrolę vykdančių institucijų veikla ir pagrindinės priežiūros kryptys bei pateikiamos kontrolę vykdančių institucijų veiklos tobulinimo galimybės.

Tyrimo objektas – antrosios pakopos pensijų fondai.

Tyrimo metodai:

- Įstatyminės bazės (įstatymų, nutarimų ir kitų su tema susijusių normatyvinių teisės aktų) analizė.
- Lyginamasis tyrimasis;
- Lingvistinis;
- Analitinis;
- Istorinis.

Temos logika, darbo tikslai bei uždaviniai padiktavo atitinkamą tyrimo eigos ir gautų rezultatų išdėstymo struktūrą.

Pirmoje dalyje yra apžvelgta pati Lietuvos Respublikos pensijų sistema, parodomas jos perspektyvos ir įgyvendinimo iššūkiai siekiant socialinės gerovės bei kitų Europos Sąjungos tikslų.

Antroje dalyje yra atliekama teisės principų, Europos Sąjungos teisės aktų, Lietuvos Respublikos įstatymų, Vyriausybės nutarimų, priežiūros institucijų priimtų nutarimų ir taisyklių analizė. Pateikiami galimi teisės aktų tobulinimo variantai.

Trečioje dalyje yra supažindinama su priežiūros institucijų – LR Vertybinių popierių komisijos ir LR Draudimo priežiūros veikla, išnagrinėjamos pagrindinės jų veiklos kryptys bei pateikiamos jų veiklos tobulinimo galimybės.

1. LIETUVOS RESPUBLIKOS PENSIJŲ SISTEMA

Lietuvoje Socialinis draudimas buvo įteisintas tik 1926 m., bet jis nebuvo visuotinis. Veikė tik atskiros draudimo rūšys. 1940 m. sovietų okupacija nutraukė dar nespėjusias susiklostyti socialinio draudimo tradicijas. Socialinio draudimo kaip savitarpio pagalbos, bendros ir asmeninės atsakomybės už kiekvieno žmogaus dabartį ir ateitį derinimo sistema ištirpo vieningoje valstybės lėšomis realizuojamoje sovietinėje socialinio aprūpinimo sistemoje.

Atkūrus nepriklausomą Lietuvos valstybę prasidėjo radikali socialinio aprūpinimo sistemos reforma. Jos pagrindinis tikslas buvo išskirti į atskiras globos bei rūpybos, darbo biržų ir socialinio draudimo sritis. Tai buvo padaryta 1990 m. priėmus LR Valstybinio socialinio aprūpinimo pagrindų įstatymą¹. Tais pačiais metais prie Socialinės apsaugos ministerijos buvo įsteigta Vyriausioji valstybinio socialinio draudimo valdyba, kurios užduotis - organizuoti Lietuvoje valstybinį socialinį draudimą.

Valstybinio socialinio draudimo sistema kūrėsi gana sparčiai. Per penkerius metus (1991-1995 m.) buvo padėti jos teisiniai pamatai (priimti LR Valstybinio socialinio draudimo² bei LR Valstybinių socialinio draudimo pensijų³ įstatymai), suformuoti struktūriniai padaliniai, sukurta kompiuterinė informacinė duomenų bazė.

Lietuva pasirinko ne tik Europoje, bet ir daugelyje pasaulio šalių dominuojantį socialinio draudimo modelį. Jis grindžiamas kartų solidarumo principu: jauni ir sveiki žmonės dalį savo uždirbtų lėšų skiria tiems, kurie dėl senatvės, invalidumo, ligos ar netekę darbo negali dirbti ir užsidirbti. Socialinio draudimo garantijos teikiamos iš lėšų, kurios surenkamos iš šiuo metu dirbančių žmonių. Teisę gauti valstybinio socialinio draudimo išmokas įgyja tik tie žmonės, kurie tam tikrą įstatymuose numatytą laikotarpį dirbo ir mokėjo valstybinio socialinio draudimo įmokas. Jų nemokėję gali tikėtis valstybės, bet ne socialinio draudimo paramos. Lietuvos valstybinio socialinio draudimo sistema (sutrumpintai ji vadinama "Sodra") universali ir apima beveik visus krašto gyventojus.

Lietuvos Respublikoje privalomai yra draudžiami žmonės, dirbantys pagal darbo sutartis, taip pat narystės pagrindais renkamose institucijose, ūkinėse bendrijose, žemės ūkio bendrovėse arba kooperatinėse organizacijose ir gaunantys atlyginimą už darbą, taip pat individualių (personalinių) įmonių savininkai ir jiems prilyginti savarankiškai dirbantys asmenys, ūkininkai ir dirbantys ūkyje pilnamečiai jų šeimų nariai.

Šiuo metu Lietuvoje yra įgyvendinama tripakopė pensijų sistema:

¹ LR Valstybinio socialinio aprūpinimo pagrindų įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 32-761.

² LR Valstybinio socialinio draudimo įstatymas // Valstybės žinios 199, Nr.17-447.

³ LR Valstybinio socialinio draudimo pensijų įstatymas // Valstybės žinios 1994, Nr.59-1153.

- Pirmoji pakopa – einamosiomis įmokomis ir (arba) mokesčiais finansuojamos pensijos;
- Antroji pakopa – kaupiamojo pensijų draudimo pensijos;
- Trečioji pakopa – savanoriško pensijų kaupimo pensijos.

Nuo 2003 metų rudens Lietuvoje yra sukurta antrosios pakopos pensijų sistema, kurioje gali dalyvauti socialinio draudimo pensijų sistemos dalyviai, perkeldami dalį privalomų įmokų į pensijų fondus. Taigi, jie vietoje dalies socialinio draudimo pensijos pradėjo kaupti pensijų turtą individualiose sąskaitose, kurios valdomos privačių pensijų kaupimo bendrovių. Šiuo reformos etapu buvo siekiama pasinaudoti laikinai palankia demografinė situacija ir dalį socialinio draudimo įmokų sukaupti asmeninėse dalyvių sąskaitose, taip jas atidedant „blogiems laikams“, kai demografinė situacija gali būti kur kas blogesnė. Tuo pačiu dalis valstybės įsipareigojimų laipsniškai perkeliama į privataus sektoriaus įsipareigojimus būsimiems pensininkams.

Pirmosios pakopos pensija kiekvienam mūsų šalies gyventojui užtikrintų minimalią apsaugą nuo skurdo ir kompensuoja dalį prarastų pajamų senatvės ir negalios atveju. Šios pakopos pensijos dydis priklauso nuo valstybės finansinių išgalių teikti paramą ir pačios visuomenės dalyvavimo kartų solidarumo principu pagrįstoje pensinio aprūpinimo sistemoje. Socialiniu draudimu privalo draustis visi nuolatiniai Lietuvos gyventojai, dirbantys pagal darbo sutartis, narystės pagrindais arba individualiai (individualiųjų įmonių savininkai, notariai, advokatai, ūkininkai ir jų šeimų nariai). Valstybinio socialinio draudimo senatvės pensiją gali gauti: nuolatiniai Lietuvos Respublikos gyventojai ir Lietuvos Respublikos piliečiai, nuolat gyvenantys užsienyje, turintys ne mažesnę kaip 15 metų minimalaus socialinio draudimo stažą.

Antroji pakopa garantuotą didesnę nei dabar pajamų, prarastų dėl senatvės, kompensavimą. Antrosios pakopos pensijų sistema – tai privatūs kaupiamieji fondai, kuriuose kiekvienas dirbantysis lėšas būsimajai pensijai kaupia individualiai savo sąskaitoje, o sukauptos lėšos yra investuojamos. Pensijų kaupimo sistema – tai nauja galimybė kiekvienam, mokančiam socialinio draudimo įmokas, kaupti lėšas savo būsimajai pensijai, nemokant papildomų įmokų. Nuo individualių įmokų į šias sąskaitas dydžio, surinktų lėšų investavimo sėkmės bei pensijų fondų veiklos reguliavimo efektyvumo priklauso ir būsimoji pensija. Šioje sistemoje individas turi pasikliauti pats savimi. Jo darbo sėkmė reiškia gerą darbo užmokestį bei gerą pensiją. Pagal šios sistemos sumanytojus žmogus neturėtų dairytis į valstybę, o rūpintis senatve pats. Jeigu jis nesitiki pagalbos iš kitų, vadinasi, neturėtų būti linkęs įsijausti ir į kitų padėtį⁴.

Lietuvoje pensijų kaupime gali dalyvauti visi, senatvės amžiaus nesulaukę asmenys, kurie apdrausti privalomu pensiniu socialiniu draudimu. Nuo 2003 m., kai prasidėjo pirmasis pensijų

⁴ Gylys P. Pensijų sistema Lietuvoje: dilemos ir kontroversijos // Viešoji politika ir administravimas, 2002. Nr.2. P.78.

kaupimo sutarčių pasirašymo etapas, prie naujos sistemos prisijungė per 780 tūkst. žmonių (apie 62,5 proc. nuo apdraustųjų „Sodroje“)⁵.

Lietuvos Respublikos įstatymuose vartojamų sąvokų žodyne pensijų fondų veikla apibrėžiama, kaip finansinė – ūkinė veikla, kuria siekiama sukaupti senatvei papildomas gyventojų pajamas, pensijų sutarčių pagrindu renkant pinigines lėšas į pensijų fonde pensijų programų dalyviams atidarytas pensijų sąskaitas ir investuojant ar reinvestuojant šias lėšas į diversifikuotą investicijų portfelį bei įstatyme ir pensijų programoje nustatytais sąlygomis jos dalyviams mokant pensijų išmokas.

Tuo tarpu pensijų programa – tai teisinių ir organizacinių priemonių visuma, apibrėžianti pensijų įmokų ir išmokų mokėjimo sąlygas bei terminus, pensijų programos turto investavimo strategiją bei kitas pensijų įmokų mokėtojų, pensijų programos dalyvių ir pensijų fondo teises ir pareigas⁶.

Trečioji, savanoriškojo pensijų kaupimo, pakopa yra skirta tiems, kurie norėtų gauti senatvėje pajamų daugiau, nei numatyta pirmojoje ir antrojoje pakopose. Lietuvoje trečioji pensijų pakopa pradėta įgyvendinti 2004 m. rudenį. Jos dalyviai gali rinktis arba gyvybės draudimo bendrovių, arba investicijų fondų paslaugas. Nuo "Sodros" ir antrosios pakopos pensijų fondų, į kuriuos dalį mokesčio nukreipia "Sodra", savanoriški pensijų fondai skiriasi tuo, jog žmogus gali pasirinkti, kokio dydžio įmokas ir koku dažnumu mokės⁷.

Kadangi Lietuvos pensijų sistema iš esmės buvo sukurta tik per pastarąjį dešimtmetį, ji pakankamai gerai suderinta su esama užimtumo struktūra – į socialinio draudimo pensijų sistemą privalomai įtraukti užimtieji visuose ūkio sektoriuose, dirbantys ne visą dieną ar savaitę, didžioji dauguma savarankiškai dirbančiųjų. Suderinamumo su šiuolaikinėmis užimtumo formomis požiūriu pensijų sistemai nereikia radikalaus modernizavimo, reikia tik geresnio jau esamų nuostatų įgyvendinimo. Dalyvauti socialinio draudimo pensijų sistemoje iš dalies vengiama dėl to, kad būsimos šios pensijos dydžio ir dalyvavimo socialinio draudimo sistemoje išlaidų santykis daugeliui atrodo nepalankus⁸.

⁵ Užregistruotos sutartys // http://www.sodra.lt/lt.php/statistiniai_duomenys/uzregistruotos_sutartys/500; prisijungimo laikas 2006-10-04.

⁶ Mockevičius R., Lietuvos Respublikos įstatymuose vartojamų sąvokų žodynas. Pirmas leidimas 2000 m. lapkričio 3 d. VĮ Teisinės informacijos centras. Vilnius. 2000. P. 327-328.

⁷ Infolex.lt, Verslo naujienos // <http://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=43&str=12124>; prisijungimo laikas: 2006-09-17.

⁸ 2005 m. Lietuvos nacionalinis pranešimas dėl pakankamų ir stabilių pensijų strategijos // <http://www.socmin.lt/>; prisijungimo laikas 2006-09-17.

1.1. Socialinės gerovės kaip vieno iš Europos Sąjungos tikslų siekimas

Kiekviena valstybė, o tuo pačiu ir Lietuva savo piliečiams siekia užtikrinti kuo aukštesnę socialinę gerovę. Gerovės valstybė – tai politinė sistema, kai valstybė (o ne individualusis, arba privatusis sektorius) imasi atsakomybės už savo piliečių gerovę. Tokios paslaugos, kaip bedarbio ir nedarbingumo pašalpos, pašalpos ir priedai daugiavaikėms šeimoms, pensijos, sveikatos apsauga ir švietimas gali būti teikiamos ir finansuojamos per valstybės draudimo sistemas ir iš surenkamų mokesčių⁹. Socialinė gerovė yra vienas iš Europos Sąjungos tikslų. Valstybiniu mastu siekiant šio Europos Sąjungos tikslo bei pensijų pakankamumo įvertinimo rekomenduojama atsižvelgti į Lekenio tikslus išvardintus 2005 m. Lietuvos nacionaliniame pranešime dėl pakankamų ir stabilių pensijų strategijos¹⁰.

Europos Sąjungos valstybės narės turi sutvarkyti pensijų sistemas taip, kad būtų galima pasiekti sąjungos iškeltus socialinius tikslus. Paisydamos savo tikslų, atsižvelgdamos į specifines aplinkybes, susiklosčiusias savo šalyse, kiekviena valstybė turi siekti anksčiau minėtų Lekenio tikslų:

- Užtikrinti, kad vyresnio amžiaus žmonės neatsidurtų skurde, jiems būtų užtikrintas pakankamai aukštas pragyvenimo lygis, kad jie dalyvautų paskirstant jų šalies ekonominę gerovę ir galėtų aktyviai dalyvauti visuomeniniame, socialiniame ir kultūriniame gyvenime;
- Suteikti galimybę kiekvienam asmeniui pasirašyti atitinkamas pensijų sutartis, siūlomas viešųjų ir/arba privačių institucijų, kas leistų jiems įgyti tiesę į pensiją, kuri pagrįstu mastu leistų išlaikyti tokį patį kaip iki išėjimo į pensiją pragyvenimo lygį;
- Skatinti solidarumą tarp tos pačios kartos atstovų ir tarp skirtingų kartų;
- Pasiiekti aukštą užimtumo lygį, kur reikalinga įgyvendinti visapuses darbo rinkos reformas, kaip numatyta Europos užimtumo strategijoje ir kai kuriais aspektais atitinkančias plačias ekonominės politikos gairių nuostatas;
- Užtikrinti, kad kartu su darbo rinkos ir ekonominėmis strategijomis, visos tiesiogiai su socialine apsauga susijusios sritys, ypač pensijų sistema, pasiūlytų veiksmingus paskatinimus, kad darbo rinkoje dalyvautų ir vyresnio amžiaus darbuotojai; kad darbuotojai nebūtų suinteresuoti išeiti į pensiją anksčiau nustatyto laiko ir jiems nebūtų kliudoma pasilikti darbo rinkoje net ir suėjus pensiniam amžiui; kad pensijų sistemos palengvintų laipsniško išėjimo į pensiją galimybę;

⁹ Idėjų žodynas. Alma Littera. 2001. P. 164.

¹⁰ 2005 m. Lietuvos nacionalinis pranešimas dėl pakankamų ir stabilių pensijų strategijos // <http://www.socmin.lt/>; prisijungimo laikas 2006-09-17;

- Reformuoti pensijų sistemas, atsižvelgiant į bendrą tikslą – išlaikyti valstybės finansų stabilumą. Tuo pačiu metu pensijų sistemos stabilumą turi lydėti patikima fiskalinė politika, įskaitant, kur reikia, skolos sumažinimą. Strategijos, kurių buvo imtasi tam, kad būtų pasiektas šis tikslas, gali apimti ir rezervinių pensijų fondų įsteigimą;
- Užtikrinti, kad pensinio senatvės aprūpinimo sistema ir jos reformos išlaikytų teisingą pusiausvyrą tarp darbingų žmonių ir pensininkų, neužkraudami darbuotojams pernelyg didelės naštos, o pensininkams užtikrindami pakankamo dydžio pensijas;
- Pasitelkus tinkamą kontrolės sistemą ir patikimą valdymą, užtikrinti, kad privačios ir valstybinės pensijų mokėjimo sistemos būtų efektyvios, už prieinamą kainą, patogios ir saugios;
- Užtikrinti, kad pensijų sistemos atitinka darbo rinkos lankstumo ir saugumo reikalavimus, kad, nepažeisdamos valstybių narių mokesčių sistemos darnumo, darbo rinkos mobilumo valstybių narių teritorijose ir už jos ribų ir netipiškų įdarbinimo formų, jos neapriboja žmonių teisių į pensiją, ir pensijų sistemos neatbaido žmonių nuo darbo pagal verslo liudijimus ar verstis individualia veikla;
- Apžvelgti įstatymų nuostatas, susijusias su pensijų mokėjimu, atsižvelgdami į moterų ir vyrų lygių teisių principo laikymąsi bei pagal ES įstatymus prisiimtus įsipareigojimus;
- Įdiegti skaidresnes ir labiau prisitaikančias prie besikeičiančių aplinkybių pensijų sistemas, kad piliečiai galėtų jomis pasitikėti. Parengti patikimą ir lengvai suprantamą informaciją apie ilgalaikes pensijų sistemų perspektyvas, ypač atkreipiant dėmesį į galimą išmokų ir įmokų dydžio pasikeitimą. Skatinti pensijų strategijų ir reformų palaikymą. Tobulinti turimą metodinę bazę, kad pensijų reformos ir strategijų stebėseną būtų veiksmingos.

Įgyvendinant išvardintus Lekenų tikslus, Lietuvos pensijų politika yra siekiama, kad iki 2015 metų vidutinė turinčių būtinąjį stažą asmenų socialinio draudimo senatvės pensija (o dalyvaujančių antrosios pakopos pensijų sistemoje – socialinio draudimo ir privati pensija kartu paėmus) būtų 50 proc. vidutinio neto darbo užmokesčio šalies ūkyje (arba 42 proc. šio darbo užmokesčio bruto) ir ji iki 2050 metų išliktų nemažesnė.

Įvertinus tuo metu būsiančias galimybes siekti, kad socialinio draudimo senatvės pensija iki 2050 metų siektų 60 proc. vidutinio neto darbo užmokesčio (arba 48 proc. šio darbo užmokesčio bruto).

Siekiama, kad visi asmenys senatvėje, negalios ar maitintojo netekimo atveju gautų pajamų, kurios būtų pakankamos išvengti ypač gilaus skurdo, tai yra kad visi pagyvenę ir neįgalūs žmonės gautų pensijas, didesnes už valstybės remiamas pajamas – dydį, kuris suteiktų teisę į socialinę paramą skurstantiesiems. Nuo 2006 m. vasario 1 d. valstybės remiamos pajamos yra

165 Lt¹¹. Valstybės jėgomis turi būti siekiama užtikrinti ir iš antrosios pakopos pensijų sistemos gaunamų pajamų senatvėje saugumą.

1.2. Lietuvos Respublikos pensijų sistemos ateities perspektyvos ir įgyvendinimo iššūkiai

Ateityje senatvės pensijos amžiaus gyventojų pajamų didėjimas daugiausia priklausys nuo dirbančiųjų darbo užmokesčio augimo, nes įmokos nuo jų darbo užmokesčio – pagrindinis socialinio draudimo pensijų finansavimo šaltinis. Be to, nemažą įtaką turės ir socialiniu draudimu apdraustųjų skaičius. Taip pat didės ir kapitalo pajamų dalis pensininkų pajamose, nes daugiau kaip pusė apdraustųjų dalyvauja ir antrosios pakopos pensijų sistemoje. Pagyvenusių asmenų pajamos gali sumažėti tiek, kiek mažės natūrinės pajamos, gaunamos žemės ūkyje. Modernizuojant žemės ūkio gamybą ir stiprėjant konkurencijai, smulkiųjų žemės ūkio produktų gamintojų galimybės ir paskatos ūkininkauti sulaukus senatvės pensijos amžiaus mažės.

Pagrindinis pajamų netekimo senatvėje pavojus gresia asmenims, kurie nedalyvauja socialinio draudimo sistemoje arba kurių dalyvavimo laikotarpis šioje sistemoje bus nepakankamas įgyti teisę į socialinio draudimo senatvės pensiją. Tokių asmenų skaičius gali išaugti senatvės pensijos amžiaus sulaukiant kartai, kuri iki 1990 metų neįgijo pakankamo stažo (didžiausio užimtumo laikotarpiu), o po to nedirbo arba dirbo neformaliajame sektoriuje ir nebuvo apdrausti. Dalis emigravusių asmenų, dirbančių užsienio šalyse neformaliajame sektoriuje ir neapdrausti gali grįžti į Lietuvą ir sulaukti senatvės pensijos amžiaus, neturėdami pakankamo stažo.

Socialinio draudimo pensijos gali likti nepakankamo dydžio, jeigu jos nebus tinkamai indeksuojamos. Artimiausiu metu prognozuojamas spartesnis darbo užmokesčio augimas lyginant su kainų augimu. Jeigu socialinio draudimo pensijos nebūtų indeksuojamos pagal atlyginimų augimą, šių pensijų augimas gali atsilikti nuo atlyginimų augimo ir pakeitimo norma dar sumažėtų¹².

Lietuvos laisvosios rinkos instituto ekspertė G. Steponavičienė išskiria tokius kaupiamojo draudimo privalumus ir trūkumus.

Privalumai:

- 1) Efektyvumas: mokėdami tokias pačias įmokas, žmonės gaus didesnes išmokas nei dabar.

¹¹ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Pagrindiniai socialiniai rodikliai // http://www.sodra.lt/lt.php/statistiniai_duomenys/pagrindiniai_socialiniai_rodikliai/1530; prisijungimo laikas 2006-10-28.

¹² 2005 m. Lietuvos nacionalinis pranešimas dėl pakankamų ir stabilių pensijų strategijos // <http://www.socmin.lt/>; prisijungimo laikas 2006-09-17.

- 2) Gyvybingumas: gyventojų įmokos kaupiamos bei investuojamos, o ne išmokamos tik surinktos.
- 3) Galimybė taupyti.
- 4) Žmonių iniciatyvos skatinimas: pensijų fondų dalyviai patys pasirenka fondą, apsisprendžia dėl programos.
- 5) Motyvacija dalyvauti: pensijų fondai konkuruodami stengiasi pritraukti žmones, sudarydami jiems palankesnes sąlygas daugiau sutaupyti savo senatvei.
- 6) Nėra priklausomybės nuo demografinės situacijos ir užimtumo struktūros.
- 7) Teigiama įtaka šalies kapitalo rinkai.
- 8) Valstybės funkcijų mažinimas: perėjimas prie kaupiamųjų privačių pensijų fondų reiškia pensinio aprūpinimo privatizavimą.
- 9) Mažesnė politinė rizika: įsipareigojimus prisiima fondą valdanti įmonė. Nei Seimas, nei Vyriausybė negali pakeisti nei įmokų dydžių, nei priversti išmokėti pensijas įmokų nemokėjusiems žmonėms.
- 10) Teisingumas: kaupiamuose fonduose kiekvienas žmogus kaupia sau, niekas nesinaudoja privilegijomis kitų sąskaita.

Trūkumai:

- 1) Investicinė rizika: nors riziką sumažina įstatymai (apibrėžtas atsargus investicijų portfelis, griežta pensijų fondų veiklos priežiūra), tačiau vis tiek ji išlieka.
- 2) Rizika, kad nebus norinčių kurti kaupiamuosius fondus, dėl per didelių apribojimų fondų steigimui bei veiklai ir dėl nepakankamos teisinės reglamentacijos.
- 3) Rizika, kad nebus norinčių dalyvauti kaupiamuosiuose fonduose¹³.

Kaip parodė keturi pensijų kaupimo sutarčių pasirašymo etapų rezultatai kelių trūkumų, kuriuos išskyrė Lietuvos laisvosios rinkos instituto ekspertė G. Steponavičienė neliko.

Besikuriant Lietuvos Respublikos pensijų sistemai, galima išskirti tam tikras rizikas kylančias tiek iš ekonominės, tiek iš teisinės valstybės pusės. Lietuvoje 2003 metų rudenį pradėtoje įgyvendinti apibrėžtų įmokų antrosios pakopos pensijų fondų sistemoje susitarimų dėl pensijų kapitalo gražos normų nėra. Valstybė per LR Vertybinių popierių komisiją bei LR Draudimo priežiūros komisiją reguliuoja pensijų fondų valdytojų – valdymo įmonių ir gyvybės draudimo bendrovių – imamų atskaitymų nuo įmokų ir valdomo pensijų turto dydį.

LR Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymo 8 straipsnyje¹⁴ yra numatyta, kad pensijų kaupimo bendrovės turi teisę garantuoti tam tikrą pensijų fondo pajamingumą. Tuo atveju ji turi suformuoti garantijų rezervą, kurio turtu užtikrinamas prisiimtų įsipareigojimų

¹³ Steponavičienė G. Kaupiamieji privatūs pensijų fondai // Esu. 2000. Nr.2(199). P.8.

¹⁴ LR Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 55-1765.

įvykdymas. Garantinio rezervo formavimo, investavimo ir naudojimo tvarka turi būti suderinta su priežiūros institucija. Garantijų rezervas turi būti investuojamas į diversifikuotą vertybinių popierių portfelį, kurio struktūra atitinka UCITS III reikalavimus.¹⁵ Šiuo metu garantuotos gražos pensijų fondų nėra įsteigta.

Privatiems pensijų fondams išlieka visos rizikos, kurios paprastai egzistuoja investicinių paslaugų sferoje. Didžiausia rizika yra prarasti dalį sukauptų lėšų dėl nepalankaus vertybinių popierių rinkos kursų svyravimo dalyviui išeinant į pensiją iš mišraus ar akcinio fondo, kadangi vyresnio amžiaus dalyviams nenumatyta prievolė pereiti į mažiau rizikingus pensijų fondus.

Pensijų kaupimo bendrovės steigimo, licencijavimo ir veikos reikalavimai iš esmės atitinka UCITS III nuostatas. Antrosios pakopos pensijų fondų veikla gali užsiimti valdymo įmonė, turinti atitinkamą LR Vertybinių popierių komisijos išduotą licenciją, arba gyvybės draudimo bendrovė, turinti teisę vykdyti pensijų kaupimo veiklą, kurios veiklą prižiūri LR Draudimo priežiūros komisija. Trečiosios pakopos pensijų kaupimo veikla gali užsiimti tik licencijuotos valdymo įmonės. Jų veiklą prižiūri LR Vertybinių popierių komisija. Trečiajai pensijų kaupimo pakopai iš dalies gali būti priskiriamas ir kaupiamasis gyvybės draudimas, kadangi tai taip pat yra viena iš ilgalaikio taupymo formų.

Atsižvelgiant į tai, kad antrosios pakopos pensijų fondų dalyviais tikėtina gali būti didesnė dirbančiųjų dalis, reikalavimai tokių fondų veiklai yra griežtesni nei trečiosios pakopos pensijų fondams. Kiekviena tokia pensijų kaupimo bendrovė privalo įsteigti konservatyvaus investavimo pensijų fondą, kurio lėšos gali būti investuotos tik į ES ar EBPO (Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija) valstybių vyriausybių, centrinių bankų ir Europos centrinio banko išleistus ar jų garantuotus skolos vertybinius popierius, arba į investicinius fondus ar kolektyvinio investavimo subjektus (KIS), kurie investuoja sukauptas lėšas tik į aukščiau išvardintus vertybinius popierius. Kitų antrosios pakopos pensijų fondų turtą gali sudaryti tik tokie vertybiniai popieriai ir pinigų rinkos priemonės, kuriais prekiaujama ES ir EBPO valstybių narių reguliuojamose rinkose. Leidžiama investuoti tik į tuos kolektyvinio investavimo subjektus, kurie atitinka UCITS III reikalavimus. Investuoti į išvestines investicines priemones leidžiama tik rizikos valdymo tikslais.

Trečiosios pakopos pensijų fondų turtą gali sudaryti tik tokie vertybiniai popieriai, kuriais prekiaujama reguliuojamose rinkose, taip pat kitos investicinės priemonės, kurios įeina į sąvoką „*eligible assets for UCITS*“, kaip tai apibrėžta UCITS III direktyvoje. Trečiosios pakopos

¹⁵ 1985 m. gruodžio 20 d. Europos Tarybos direktyvos (85/611/EB) dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su kolektyvinio investavimo į perleidžiamus vertybinius popierius subjektais (KIAVPS), derinimo (Council Directive 85/611/EEC of 20 December 1985 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to undertakings for collective investment in transferable securities (UCITS) (OJ, 31.12.1985, p. 3-18) su jos pataisymais ir papildymais (direktyvos 88/220/EEC, 95/26/EC, 2000/107/EC, 2001/108/EC, 2004/39/EC) reikalavimus.

pensijų fondų turta, kaip ir antrosios pakopos pensijų fondų turta, leidžiama investuoti į išvestines investicines priemones tik rizikos valdymo tikslais.

Siekiant užtikrinti privačių pensijų fondų apsaugą, sukurta trijų pakopų priežiūros sistema:

- valdymo įmonės vidaus kontrolės funkcijos, vykdomos pagal priežiūros institucijos nustatytus reikalavimus (LR Vertybinių popierių komisijos nutarimas „Dėl vertybinių popierių viešosios apyvartos tarpininkų ir valdymo įmonių veiklos vidaus kontrolės organizavimo ir vykdymo taisyklių“¹⁶);
- depozitoriumas privalo ne tik tinkamai saugoti jam patikėtą pensijų turta, tačiau ir kontroliuoti, kad pensijų fondo įplaukos būtų naudojamos pagal teisės aktų ir pensijų fondo taisyklių reikalavimus, o apie pastebėtus pažeidimus nedelsiant informuoti priežiūros instituciją ir pensijų kaupimo bendrovės vadovybę;
- priežiūros institucija stebi, analizuoja, tikrina ir kitaip prižiūri pensijų kaupimo bendrovių ir depozitoriumų veiklą. Savo priežiūrinės funkcijas realizuoja ne tik tiesiogiai, bet ir išleisdama jos kompetencijai priskirtas taisykles ir kitokius norminius aktus, išaiškinimus bei rekomendacijas, tvirtindama pensijų fondo taisykles. Priežiūros institucijos turi tiesioginę įtaką skiriant pensijų kaupimo bendrovių auditorius. Tuo tikslu LR Vertybinių popierių komisija yra priėmusi nutarimą, nustatantį papildomus reikalavimus audito įmonėms ir auditoriams¹⁷.

Numatyti yra trys šaltiniai, iš kurių klientas gali gauti jam reikiamos informacijos apie lėšų kaupimą pensijų fonduose:

- pensijų fondo taisyklės, kurios yra sudėtinė pensijų kaupimo sutarties dalis;
- periodinės ataskaitos (metinės, ketvirtinės ir kasdieniai vieši pranešimai apie pensijų fondo investicijų vieneto vertę) ir kasmetinės dalyviui teikiamos ataskaitos apie jo sukauptą pensijų turta;
- pensijų kaupimo bendrovės teikiama informacija dalyviui jo prašymu apie jam apskaičiuoto pensijų turto dydį, investicinę grąžą, išskaičiuotų mokesčių dydį, valdymo įmonės finansinės veiklos audito išvadas, investavimo galimybių pasirinkimą, dabartinį investicijų portfelį, su investicijomis susijusias rizikas ir išlaidas.

¹⁶ LR Vertybinių popierių komisijos nutarimas 2003m. rugsėjo 25 d. Nr.13 „Dėl vertybinių popierių viešosios apyvartos tarpininkų ir valdymo įmonių veiklos vidaus kontrolės organizavimo ir vykdymo taisyklių“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 110-4925.

¹⁷ LR Vertybinių popierių komisijos nutarimas 2005 m. balandžio 14 d. Nr.9 „Dėl papildomų reikalavimų audito įmonėms ir auditoriams nustatymo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 52-1789.

LR Draudimo priežiūros komisija ir LR Vertybinių popierių komisija nustato specialius reikalavimus asmenims, kurie turi teisę teikti informaciją apie pensijų kaupimo veiklą ir (ar) sudarančių pensijų kaupimo sutartis pensijų kaupimo bendrovės vardu¹⁸.

Pensijų kaupimo bendrovėms nenumatyta jų valdomų pensijų fondų minimalios turto vertės reikalavimų. Atsižvelgiant į kitų šalių praktiką, prognozuojama, kad pensijų kaupimo bendrovių mažoje Lietuvos rinkoje ilginiui sumažės (pvz., 2006 m. rugsėjo 28 d. pirminė UAB „Finasta investicijų valdymas“ kompanija AB „Invalida“ įsigijo UAB „Medicinos banko investicijų valdymas“, kuri valdė 2 antrosios pakopos pensijų fondus¹⁹). Mažiau sėkmingai veikiančios bendrovės bus priverstos jungtis arba likviduoti savo verslą, jį perleisdamos išlikusioms. Tai viena iš realių galimybių padidinti pensijų kaupimo bendrovių valdymo efektyvumą.

Pagal LR Vyriausybės 2006 – 2008 metų programą²⁰, Lietuva turi siekti užtikrinti sėkmingą ir finansiškai stabilų kaupiamosios pensijų sistemos funkcionavimą racionaliai derinant dabartinių ir būsimųjų pensininkų interesus. Sudaryti palankias mokestines lengvatas savanoriškajam pensijų ir kaupiamajam gyvybės draudimui plėtoti

Siekiant užtikrinti didesnę privačių pensijų kaupimo bendrovių efektyvumą, būtina tobulinti pensijų fondų teisinį reguliavimą operatyviai perkeltiant ES teisės aktus į nacionalinę teisę bei vadovautis geros praktikos pavyzdžiais.

¹⁸ 2005 m. Lietuvos nacionalinis pranešimas dėl pakankamų ir stabilų pensijų strategijos // <http://www.socmin.lt/>; prisijungimo laikas 2006-09-17.

¹⁹ Finasta. UAB „Medicinos banko investicijų valdymas“ pensijų fondai // <http://www.finasta.lt/l.php/medbank-fondai.html>; prisijungimo laikas 2006-10-28.

²⁰ LR Vyriausybės nutarimas 2006 m. spalio 17 d. Nr.1020 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006-2008 metų programos įgyvendinimo priemonių patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2006, Nr. 112-4273.

2. ANTROSIOS PAKOPOS PENSIJŲ FONDŲ TEISINĖ VEIKLOS ANALIZĖ

2.1. Pagrindinių teisės principų, reglamentuojančių pensijų fondų veiklą analizė

Pasak A. Vaišvilos²¹, jeigu teisės santykį sudaro leidimų ir paleipimų vienovė, tai pereinant prie praktinio jos įgyvendinimo kyla poreikis konkretinti šią abstrakciją – išskaidyti ją į atskiras pagrindines idėjas, vertybines orientacijas, kuriomis teisės samprata galėtų prisitaikyti prie reguliuojamų santykių įvairovės, pasirinkti, kuria savo dalimi veikti (humanizuoti) konkretų socialinį santykį. Šiuo atveju, tai antrosios pakopos pensijų fondų efektyvumo ir klientų lūkesčių patenkinimo. Šias bendrojo pobūdžio idėjas, konkretinančias teisės sampratą, ir vadiname teisės principais (lot. *principium* – pradžia, pagrindas, elementas). Būtent Lietuvos antrosios pakopos pensijų fondų teisinė veiklos analizė yra pradedama analizuojant su ja susijusius teisės principus. Jie nurodo, kokio pobūdžio turėtų būti kuriamos teisės normos, sprendžiama konkreti teisinė byla, kad kiekvienu teisinio reguliavimo atveju būtų įgyvendinami teisės sampratos formuluojami tikslai. O Lietuvai integravusis į Europos Sąjungą būtų pasiekti 1.1. skyrelyje išvardinti Lekenų tikslai.

Teisės principais yra remiamasi tada:

- 1) kai nėra įstatymo normos, reguliuojančios konkretų santykį,
- 2) kai neaiškios konkrečios teisės normos teisinis turinys ir aiškinant reikia jį atskleisti,
- 3) kai konkuruoja kelios teisės normos,
- 4) kai siekiama patikrinti, ar kuriami įstatymai neprieštarauja teisei (teisinio įstatymo problema)²².

LR Konstitucijos 53 straipsnis skelbia, kad valstybė laiduoja piliečių teisę gauti senatvės ir invalidumo pensijas, socialinę paramą nedarbo, ligos, našlystės, maitintojo netekimo ir kitais įstatymų numatytais atvejais²³. Valstybė rūpinasi savo piliečių gerove, tai įtvirtindama pagrindiniame šalies įstatyme. Lietuva vis dar beeksperimentuodama kuria antrosios pakopos pensijų sistemą, kuria tikimasi „palengvinti“ išėjusių į pensiją dalią. LR Konstitucijos 38 straipsnis skelbia, kad šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas. Vadinasi, norint tapti stipria demokratine valstybe yra būtina rūpintis žmonių socialine gerove. Rūpintis piliečiais būtina tiek jiems esant Lietuvos teritorijoje, tiek ir už jos ribų.

Remiantis LR Konstitucija, Lietuvos valstybinio socialinio draudimo ir pensinio aprūpinimo sistema remiasi universalumo, lygiateisiškumo bei solidarumo principais.

²¹ Vaišvila A., Teisės teorija. Justitia. Vilnius. 2004. P. 146.

²² Ten pat. P. 156.

²³ LR Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30).

Universalumo principas reiškia, kad į valstybinį socialinį draudimą siekiama įtraukti kuo daugiau ekonomiškai aktyvių asmenų. Solidarumo principas tuo tarpu yra valstybinio socialinio draudimo sistemos, veikiančios PAYG principu, pagrindas. Šioje sistemoje surinktos įmokos nėra kapitalizuojamos, o iš karto perskirstomos išmokų gavėjams: „vadovaujantis kartu solidarumo principu, dabartinė dirbančiųjų žmonių karta moka įmokas dabartinių pensininkų pensijoms ir kitoms socialinio draudimo išmokoms“²⁴. Visuomenės kooperacijai prisidedant prie išlaikymo tų visuomenės narių, kurie dėl tam tikrų socialinių rizikų nepajėgia to padaryti individualiai, LR Konstitucinis Teismas solidarumo principui pripažįsta konstitucinės vertybės statusą²⁵.

LR Konstitucijos 29 straipsnyje²⁶. Lietuvos Konstitucinis teismas yra išaiškinęs, kad privilegijos, atsižvelgiant į Lietuvoje veikiančią pensijų sistemą, netaikytinos atskiroms grupėms, apibrėžtoms vienodais požymiais, taikytinos pensinio aprūpinimo išimtis, jei taip pateisinama pozityvių, visuomenei reikšmingų tikslų siekimas²⁷. Pažymėtina, kad toks atskirų visuomenės grupių narių pensinio aprūpinimo teisinis reglamentavimas turi būti susietas su sąžiningumo, protingumo kriterijais ir nepažeisti visuomenės interesų. Kitaip tariant, tiek visa valstybinio socialinio draudimo sistema, tiek antrosios pakopos pensijų kaupimo sistema, tiek trečiosios pakopos pensijų kaupimo sistema turi būti paremta lygybės principu.

Patvirtinant solidarumo ir individualios atsakomybės principų suderinamumą, svarbi LR Konstitucinio Teismo pozicija ir šiuo aspektu: „pažymėtina, kad pilietinėje visuomenėje solidarumo principas, nepaneigia asmeninės atsakomybės už savo likimą...“²⁸. Taigi, kaip jau buvo minėta darbo įvade rinkos santykiais pagrįstoje visuomenėje galioja individualios atsakomybės už save principas.

Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, būtina savo teisės sistemoje atsižvelgti ir į bendruosius Bendrijos teisės principus, kurie yra vieni iš Europos Sąjungos teisės šaltinių. Savo aiškinimuose Teisingumo Teismas naudojami teisės principais, kylančiais iš valstybių narių

²⁴ LR Konstitucijos komentaras. 1 dalis. Vilnius: Teisės institutas, 2000. P.475.

²⁵ LR Konstitucinio teismo 2005 m. vasario 7 d. Nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. gegužės 8 d. nutarimu Nr. 506 „Dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų patvirtinimo“ patvirtintų nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų 37 punkto (2000 m. gegužės 8 d. redakcija) atitikimo Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 29 straipsnio 1 daliai (1999 m. gruodžio 23 d., 2001 m. gegužės 5 d. redakcijos) // Valstybės žinios. 2005 m. Nr.19-623.

²⁶ LR Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30).

²⁷ LR Konstitucinio teismo 2003 m. gruodžio 3 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo“, Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo pakeitimo ir papildymo“ nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. lapkričio 18 d. nutarimu Nr. 1156 patvirtintų valstybinių socialinio draudimo pensijų skyrimo ir mokėjimo nuostatų 84 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 45 straipsnio 4 daliai (1994 m. liepos 18 d.)// Valstybės žinios. 2003. Nr. 115-5221.

²⁸ Ten pat.

teisinės aplinkos ir joje vyraujančių teisės koncepcijų bei sąvokų. Vykdam antrosios pakopos pensijų sistemos veiklą bei derinant Lietuvos ir Europos Sąjungos teisės aktus būtina atkreipti dėmesį į šiuos bendruosius Bendrijos principus:

- teisinį tikrumą (nuspėjamumą);
- teisėtų lūkesčių;
- teisės aktų neturėjimo atgalinio veikimo galios;
- proporcingumo (priemonės, naudojamos tikslui pasiekti, turi būti ne didesnės nei tam yra būtina ir tinkama);
- nediskriminavimo²⁹.

Europos Sąjungos sutartyje pagrindinės žmogaus teisės garantuojamos pagal 1950 m. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją³⁰, pripažintą bendruoju Europos teisės principu.

2.1.1. Teisėtumo principo svarba pensijų fondų veiklos reglamentavime

Siekiant vieno iš pagrindinių valstybės tikslų – piliečių gerovės, negalima palikti nuošalyje teisėtumo principo. Žmogus nėra priemonė siekti tikslo, o visada - tikslas. Visi gimsta laisvi ir tuo požiūriu lygūs. Pilietis paklūstantis įstatymui, turi turėti galimybę priversti laikytis įstatymų ir pačią valstybę, taip pat teisę reikalauti, kad kiti piliečiai laikytųsi įstatymų. Pasak A. Vaišvilos, teisėtumo principo tikslas – užtikrinti teisės paliepiamą vykdymą, įgyvendinimą. Tai reikalavimas, kad visi teisės subjektai (valstybės institucijos, visuomeninės organizacijos, pareigūnai, piliečiai) savo veikloje tiksliai ir besąlygiškai įgyvendintų teisės normų paliepiamus. Todėl teisėtumas – tai veikiantis įstatymas, arba įgyvendinta teisinė tvarka (teisėtvarka). Teisėtumas demokratinėje valstybėje, reiškia ne tik veiktą, atitinkančią įstatymų reikalavimus, bet ir veiktą, kuri nėra priešinga kito asmens teisei.

Teisėtumo principui būdingi tokie požymiai³¹:

- a) *Teisėtumo bendrumas*. Jis reiškia, kad teisiniai įstatymai turi būti vienodai suprantami, vykdomi ir taikomi visoje Lietuvos teritorijoje, t.y., kad II pakopos pensijų sistemos veikla turi būti vykdoma visoje šalyje. Tas pats įstatymas visur turi būti vienas ir tas pats.
- b) *Visuotinis įstatymo taikymo privalomumas* reiškia, kad jis privalo būti taikomas visiems teisės subjektams, taip pat aukščiausios valdžios institucijoms ir

²⁹ Vitkus G., Europos Sąjungos Enciklopedinis žinynas. Eugrimas 2002. P.59.

³⁰ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Roma. 1950 m. lapkričio 4 d.

³¹ Vaišvila A., Teisės teorija. Justitia. Vilnius. 2004. P. 149-150.

pareigūnams. Tas pats įstatymas turi būti taikomas tiek pensijų fondus valdančioms valdymo įmonėms, tiek ir draudimo bendrovėms. Lietuvoje šiuo klausimu iškyla tam tikra problema, nes poįstatyminius teisės aktus leidžia valdymo įmonės ir draudimo bendrovės kontroliuojančios LR Vertybinių popierių komisija ir LR Draudimo priežiūros komisija. Jų reglamentavimas kai kuriais atvejais gali skirtis ir tuo pačiu sudaryti problemų piliečiams objektyviai įvertinti pensijų fondų veiklos efektyvumą, rezultatus ir naudą.

- c) *Įstatymo viršenybė prieš kitus teisės aktus.* Visi įstatymai reglamentuojantys II pakopos pensijų fondų veiklą, pvz., LR Pensijų kaupimo įstatymas³², LR Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas³³, LR Pensijų reformos įstatymas³⁴ ir kiti, privalo paklusti aukščiausią juridinę galią turinčiai LR Konstitucijai, kurios 7 straipsnis skelbia, kad „negalioja joks įstatymas ar kitas aktas, priešingas Konstitucijai“³⁵. Teisėtumas svarbus ir todėl, kad jis yra teisinės demokratijos pagrindas. Demokratijos stiprumas – tai pirmiausia teisėtumo tvirtumas.
- d) *Įstatymas atgal negalioja.*
- e) *Niekas negali pasiteisinti įstatymo nežinojimu.* Šis principas remiasi supozicija: jeigu įstatymas paskelbtas, tai piliečiai privalo su juo susipažinti ir pagal jį elgtis. Netinkamai veikdamos pensijų fondus valdančios įmonės negali teisintis įstatymo nežinojimu bei už savo veiksmus turi atsakyti tiek prieš savo klientus, tiek prieš priežiūros institucijas, tiek prieš visą valstybę. Tuo pačiu ir piliečiai pasirašydami pensijų kaupimo sutartį privalo susipažinti ar būti supažindinti su antrosios pakopos pensijų fondų sąlygomis, kad vėliau neiškiltų problemų dėl informacijos stokos.
- f) *Niekas negali ginčyti padarinių veiksmo, kurį atliko pats savo naudai.* Tai įpareigojimas vykdyti pareigas, kurių būtinybę sukūrė naudojimas savo teisėmis. Pensijų fondus valdančios įmonės privalo elgtis atsižvelgiant į klientų interesus, siekdamas kuo didesnio pelno, užtikrinti pensijų fondų dalyviams kuo aukštesnę investicijų grąžą, nuoseklų informavimą bei sklandžią veiklą.
- g) *Iš neteisės atsiranda teisė.* Šis principas gali būti formuluojamas ir kitaip: *niekas negali pelnytis iš neteisėtų veiksmų.* Tai reiškia, kad ta teisė, kuria asmuo naudojasi nevykdydamas pareigų, nėra teisė.

³² LR Pensijų kaupimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 75-3472.

³³ LR Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 55-1765.

³⁴ LR Pensijų reformos įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 123-5511.

³⁵ LR Konstitucija // Valstybės Žinios. 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30).

- h) *Neleistinumas piktnaudžiauti teise*. Piktnaudžiauti teise – tai naudotis teise ne pagal paskirtį. Pavyzdžiui, valdant pensijų kaupimo sistemos dalyvių sąskaitas, atskleisti konfidencialią informaciją siekiant individualios naudos.
- i) *Kas neįmanoma, negali būti nustatoma kaip pareiga*. Tai draudimas nustatyti pareigas, kurių normos adresatas esamu momentu nepajėgus įvykdyti.

Tai daugiau mažiau pagrindiniai teisėtumo principo požymiai, kurie padeda lengviau sukonkretinti, konkrečių situacijų atžvilgiu geriau suvokti, pritaikyti esamą teisę.

2.2. Europos Sąjungos teisės aktų, reglamentuojančių pensijų fondų veiklą, analizė

Socialinė politika – viena iš Europos Sąjungos politikos krypčių, kurios turinį, skirtingai nuo nacionalinių valstybių lygmens, sudaro ne tiek lėšų perskirstymas socialinėms reikmėms, kiek socialinis reguliavimas tų sričių, kurios yra susijusios su bendrosios rinkos veikimu, būtent: darbo teisė, darbų saugos reikalavimai, socialinės darbuotojų migrantų teisės, moterų ir vyrų lygiateisiškumas. Taigi, Europos Sąjunga vykdo tik nedidelę dalį tos veiklos, kuri paprastai yra laikoma socialine politika. Nepaisant ambicingų planų, kuriuos šioje srityje puoselėjo Europos Komisija ir darbui atstovaujančios interesų grupės, Europos Sąjunga kol kas nėra perėmusi socialinių valstybės funkcijų, būdingų daugeliui valstybių, t.y., lėšų perskirstymo, kuris paprastai pateisinamas socialiniu teisingumu ir solidarumu. Europos Sąjunga neturi galimybės imtis pavienėms valstybėms būdingos perskirstymo politikos, todėl jos socialinė politika orientuota į bendrų valstybėms narėms socialinio reguliavimo taisyklių, kurias paskui įgyvendina rinkos veikėjai ir nacionalinės vyriausybės, parengimą ir priėmimą³⁶.

Europos Sąjungos dokumentuose nėra nusistovėjusios pensijų fondų sąvokos. Tai kyla pirmiausia iš pensijų fondų prigimties dvilypumo: pensijų fondas yra siekianti pelno organizacija, kuri kartu turi nesiekiančios pelno institucijos statusą. Taigi, neaišku, ar pensijų fondas yra įmonė ir kokios tada taisyklės jiems turi būti taikomos. Tvirtu sutarimo dėl apibrėžimo nėra, tačiau pagal Europos Sąjungos Sutarties³⁷ 58, 85, 86 straipsnius pensijų fondai yra įmonės.

Apibrėžimas: Ne pelno organizacija, valdanti schemą, papildančią pagrindinę privalomąją schemą, veikianti kaupimo principu, tačiau pagal taisykles, nustatytas valstybinės valdžios, yra ekonominis vienetas (įmonė) (ang. "A non profit organization managing a scheme to supplement a basic compulsory scheme, operating according to capitalisation but under rules laid down by public authorities is an economic undertaking").

³⁶ Vitkus G., Europos Sąjungos Enciklopedinis žinynas. Eugrimas 2002. P.280-281.

³⁷ Europos Sąjungos sutartis (Mastrichto sutartis) pasirašyta 1992 m. vasario 7 d.

Tačiau valdiška socialinė apsauga yra aiškiai išskiriama ir nelaikoma įmone: organas, valdantis privalomąją socialinę apsaugą, nėra įmonė (ang. "a body managing a statutory social security function is not an undertaking").

Lietuvoje pensijų fondas - bendrosios dalinės nuosavybės teise fiziniams asmenims priklausantis turtas, kuris investuojamas pagal to pensijų fondo taisykles³⁸.

Tyrimo metu specialių Europos Sąjungos direktyvų dėl pensijų fondų veiklos nepavyko rasti. Europos Sąjungos teisės aktuose yra akcentuojamas tik bendras reikalavimas dėl laisvo asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimo. Pensijų fondų investicijų apribojimai, atrodytų, prieštarauja laisvam kapitalo judėjimui, tačiau yra išlyga: laisvas kapitalo judėjimas turi būti taikomas nepažeidžiant šalių narių teisių imtis visų reikalingų priemonių nacionalinių įstatymų pažeidimo prevencijai tinkamai prižiūrint finansines institucijas.

Pagrindiniai reikalavimai pensijų fondams Europos Sąjungos dokumentuose yra šie:

1. Išankstinis pensijų fondų licencijavimas.
2. Pensijų fondų lėšų atskyrimas nuo sponsoriaus (valdymo įmonės) organizacijos.
3. Pensijų fondų investicijos laikantis apsuakraus žmogaus ("prudent man") taisyklių.

Apie 1990 m. pensijų fondai buvo pradėti išskirti iš kitų finansinių institucijų. 1991 m. buvo paruošta pensijų fondų direktyva, tačiau ji nebuvo priimta. 1995 m. gegužės mėn. buvo pasiūlyta Europos Tarybos direktyva, užtikrinanti migruojančių darbininkų (realizuojančių judėjimo laisvę) papildomų pensijų teises. Ji taip pat nebuvo priimta. 1996 m. pavasarį sudarytos "Interservices" grupės papildomoms pensijoms nagrinėti.

Europos Sąjungos dokumentuose yra naudojama "pensinio aprūpinimo institucijos" sąvoka. Pensinio aprūpinimo institucija - tai institucija arba fondas, kita nei įstatymiškai nustatytos socialinės apsaugos įstaiga, įsteigta atskirai nuo bet kurios remiančiosios organizacijos su tikslu teikti papildomas pensines išmokas, sudaranti investuojamus rezervus³⁹.

Socialinei politikai yra skirtas atskiras Europos Bendrijos Steigimo (Romos) sutarties skyrius. Jame nustatytos sritys, kuriose Europos Komisija skatina valstybes nares glaudžiai bendradarbiauti. Europos Bendrijos Steigimo Sutarties⁴⁰ 136 straipsnyje minima, kad „Bendrija ir valstybės narės, atsižvelgdamos į pagrindines socialines teises, nustatytas 1961 m. spalio 18 d.

³⁸ Investuotojų švietimas // <http://www.vpk.lt/svietimas/index.php?fuseaction=dictionary.browse&mid=18&cid=97>; prisijungimo laikas 2006-10-13.

³⁹ Dzikevičius A. Pensijų sistemos tobulinimas. 1999 – 2000 // <http://finansai.tripod.com/pf3.htm>; prisijungimo laikas 2006-10-04.

⁴⁰ Europos Bendrijos Steigimo Sutartis, Roma, 1957 m. kovo 25 d.

Tiurine pasirašytoje Europos socialinėje chartijoje ir 1989 m. Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartijoje, mano, jog tikslinga didinti užimtumą, skatinti kurti geresnes gyvenimo bei darbo sąlygas, kad palaikant jų gerėjimą būtų galima siekti jų suderinimo, deramos socialinės apsaugos, administracijos ir darbuotojų dialogo, žmoniškųjų išteklių plėtotės siekiant nuolatinio didelio užimtumo ir kovojant su socialine atskirtimi⁴¹. Iš to matyti, kad jau 1957 m. Europos politikai galvojo apie socialinės gerovės didinimą.

Šiuo metu Europos Sąjungos valstybės siekia modernizuoti socialinės apsaugos ir tuo pačiu pensijų fondų sistemas. Tai yra pažymėta Europos Sąjungos Tarybos sprendime dėl valstybių narių užimtumo politinių gairių: „siekti visiško užimtumo, darbo kokybės, darbo jėgos produktyvumo ir socialinės sanglaudos tikslus turi atspindėti aiškūs prioritetai: pritraukti į darbo rinką ir joje išlaikyti daugiau žmonių, didinti darbo jėgos pasiūlą bei modernizuoti socialinės apsaugos sistemas; gerinti darbuotojų ir įmonių gebėjimą prisitaikyti; didinti investicijas į žmogiškąjį kapitalą tobulinant švietimą ir įgūdžius“⁴¹. Europos Sąjunga liberalizuodama laisvą asmenų, darbo ir kapitalo judėjimą, diskutuoja ir apie bendrą pensijų sistemą, t.y., kad nepaisant to, kurioje valstybėje narėje dirba valstybės narės pilietis, jo pensija turėtų būti kaupiama toje pačioje pensijų kaupimo sąskaitoje. Socialinė apsauga Europos Sąjungos valstybių narių piliečiams turi būti užtikrinta visoje jos teritorijoje, nes tai yra vienas iš 1992 m. pasirašytos Maastrichto sutarties⁴² tikslų – išlaikyti teisinės sistemos (*acquis*) vientisumą.

Taikant Europos Sąjungos teisės aktus Lietuvos Respublikos teisės sistemoje, iškyla tam tikrų klausimų bei problemų. 1993 m. gegužės 10 d. Tarybos Direktyva 93/22/EEB dėl investicinių paslaugų vertybinių popierių srityje⁴³ nėra taikoma jeigu susivienijimams, kuriuos sukūrė pensijų fondai savo turtui valdyti, apsiriboja tokiu valdymu ir neteikia investicinių paslaugų trečiosioms šalims, ir jei patys pensijų fondai yra pavaldūs institucijoms, kurioms pavesta kontroliuoti draudimo įmones, nėra būtina reikalauti iš tokių susivienijimų laikytis veiklos pradėjimo ir vykdymo sąlygų, kurias numato ši direktyva. Šios Tarybos direktyvos taikyme Lietuvoje iškyla problema. Į ją yra atsižvelgiama priimant LR Vertybinių popierių rinkos įstatymą⁴⁴, LR Draudimo įstatymą⁴⁵, LR Profesinių pensijų kaupimo įstatymą⁴⁶, LR Bankų įstatymą⁴⁷, LR Vertybinių popierių komisijos nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos

⁴¹ Europos Sąjungos Tarybos sprendimas dėl valstybių narių užimtumo politinių gairių. Briuselis, 2005 m. birželio 8 d. (10.06) (OR. en) Tarpinstitucinė byla 2005/0057 (CNS).

⁴² Europos Sąjungos sutartis (Maastrichto sutartis) pasirašyta 1992 m. vasario 7 d.

⁴³ 1993 m. gegužės 10 d. Tarybos Direktyva 93/22/EEB dėl investicinių paslaugų vertybinių popierių srityje.

⁴⁴ LR Vertybinių popierių rinkos įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 16-412.

⁴⁵ LR Draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 94-4246.

⁴⁶ LR Profesinių pensijų kaupimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 82-3248.

⁴⁷ LR Bankų įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 54-1832.

reguliuojamų rinkų sąrašo⁴⁸ ir kitus. Analizuojant Tarybos Direktyvą 93/22/EEB matoma, kad ji nėra taikoma pensijų fondams, kurie yra prižiūrimi LR Draudimo priežiūros institucijos. Tada kyla klausimas, ar ši direktyva taikoma pensijų fondams valdomiems valdymo įmonių, kurias prižiūri LR Vertybinių popierių komisija. Tiesioginio teisės akto, išsprendžiančio šia problemą, Lietuvos teisės sistemoje nepavyko rasti, todėl direktyvos taikyme galima teisės kolizija.

Įgyvendindama Nacionalinės Lisabonos įgyvendinimo programos priemonių vykdymo tarpinę ataskaitą⁴⁹, Lietuva kartu su kitomis neseniai integravusiomis į Europos Sąjungą šalimis turi ir toliau vykdyti efektyvią pensijų sistemos reformą. Šioje ataskaitoje pažymima, kad Lietuva, tobulindama antrosios pakopos pensijų sistemos veiklą, ateityje turėtų naudoti tokias priemones:

- 2005 – 2008 m. atlikti naujosios pensijų kaupimo sistemos stebėseną ir demografinių pokyčių prognozes, vadovaujantis šios stebėsenos rezultatais, prireikus parengti Lietuvos Respublikos pensijų kaupimo įstatymo pakeitimo projektą, siekiant tobulinti naująją pensijų kaupimo sistemą. Institucijos atsakingos už šios priemonės įgyvendinimą yra LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, LR Finansų ministerija, Statistikos departamentas, LR Vertybinių popierių komisija, LR Draudimo priežiūros komisija.
- Nuolat tobulinti pensijų sistemą reglamentuojančius teisės aktus, kad jie atitiktų socialinės ir ekonominės politikos kryptis. Institucijos atsakingos už šios priemonės įgyvendinimą yra LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, LR Finansų ministerija ir kitos valstybės institucijos.

Apžvelgus Europos Sąjungos teisės aktus, reglamentuojančius socialinės apsaugos bei pensijų fondų veiklą matyti, kad atsižvelgiant į Europos Sąjungos valstybių patirtį bei siekiant antrosios pakopos pensijų fondų efektyvumo, Lietuvoje būtina tobulinti juos reglamentuojančius teisės aktus.

2.3. Lietuvos Respublikos teisės aktų, reglamentuojančių pensijų fondų veiklą, analizė

Pensijų fondų kūrimosi Lietuvoje pagrindus apibrėžia LR Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas⁵⁰, priimtas 1999 m. birželio 3d., LR Pensijų sistemos reformos įstatymas⁵¹,

⁴⁸LR Vertybinių popierių komisijos nutarimas 2002 m. balandžio 11 d. Nr.15 „Dėl Lietuvos Respublikos reguliuojamų rinkų sąrašo“// Valstybės žinios. 2002 04 19, Nr. 41-1551.

⁴⁹ Lisabonos įgyvendinimo programos priemonių vykdymo tarpinė ataskaita // <http://www.ukmin.lt/lt/strategija/lisabona.php>; prisijungimo laikas 2006-10-04.

⁵⁰ LR Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 55-1765.

⁵¹ LR Pensijų reformos įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 123-5511.

priimtas 2002 m. gruodžio 3 d. bei LR Pensijų kaupimo įstatymas⁵², priimtas 2003 m. liepos 4 d. Šie įstatymai sudaro teisinį pagrindą sukurti antrosios pakopos pensijų sistemą. Įstatymai nustato pensijų fondų sudarymo ir jų įgyvendinimo tvarką, pensijų fondų steigimo, leidimų pensijų fondų veiklai išdavimo ir panaikinimo sąlygas bei tvarką, šių fondų veiklos, reorganizavimo ir likvidavimo ypatumus, taip pat pagrindinius pensijų sistemos veiklos reguliavimo principus. Šie įstatymai yra konkretizuojami poįstatyminiais teisės aktais, priimamais LR Vyriausybės bei priežiūros institucijų.

2.3.1. Teisiniai pensijų fondo veiklos ypatumai

Pensijų fondas – fiziniams asmenims, pagal LR Pensijų sistemos reformos įstatymą dalyvaujantiems pensijų kaupime, bendrosios dalinės nuosavybės teise priklausantis pensijų turtas, kurio valdymas perduotas pensijų kaupimo bendrovei ir kuris investuojamas pagal to pensijų fondo taisyklės⁵³. Pensijų fondų valdytojų funkcijos yra patikėtos valdymo įmonėms ir draudimo bendrovėms, kurioms yra taikomos ir LR Akcinių bendrovių įstatymo nuostatos⁵⁴. Siekiant pensijų fondų veiklos efektyvumo bei užtikrinant nuolatinę pensijų kaupimo veiklą, pensijų fondas negali būti steigiamas ribotam laikui.

Pensijų kaupimo sutartims pirmiausia taikomos bendros LR Civilinio kodekso (sutarčių teisės) normos⁵⁵. Detaliai standartines pensijų kaupimo sąlygas nustato LR Draudimo priežiūros komisijos ir LR Vertybinių popierių komisijos nutarimas „Dėl standartinių pensijų kaupimo sutarties sąlygų patvirtinimo“⁵⁶. Pensijų fondų taisyklės yra pagrindinis pensijų fondo dokumentas, kuriuo vadovaujantis vykdoma pensijų fondų veikla, todėl tikslinga joms taikyti specialaus turinio reikalavimus ir aprobavimą. Pensijų fondų taisyklėse turi būti nurodyta⁵⁷:

- 1) pensijų fondo pavadinimas;
- 2) įstojimo į pensijų fondą, išstojimo iš jo ir kitokios dalyvavimo pensijų fonde baigties, sustabdymo ir atnaujinimo sąlygos ir tvarka;
- 3) pensijų fondo dalyvių teisės ir pareigos;
- 4) valdymo įmonės teisės ir pareigos;

⁵² LR Pensijų kaupimo įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 75-3472.

⁵³ LR Pensijų kaupimo įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 75-3472.

⁵⁴ LR Akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914.

⁵⁵ LR Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

⁵⁶ LR Draudimo priežiūros komisijos ir LR Vertybinių popierių komisijos nutarimas 2005 m. sausio 4 d. Nr. N-6/2005 m. sausio 13 d. Nr.16 „Dėl standartinių pensijų kaupimo sąlygų nustatymo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 7-234.

⁵⁷ LR Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 55-1765.

- 5) pensijų išmokų mokėjimo būdai ir jų pasirinkimo galimybės, pensijų išmokų mokėjimo tvarka, amžius, suteikiantis teisę įgyti papildomą pensiją;
- 6) pensijų fondo grynujų aktyvų apskaičiavimo, apskaitos vieneto vertės apskaičiavimo taisyklės ir skelbimo tvarka;
- 7) pensijų įmokų ir į kitą pensijų fondą ar pensijų kaupimo bendrovę pervedamų pensijų fondo dalyviui priklausančių piniginių lėšų konvertavimo į apskaitos vienetų tvarka, taip pat apskaitos vienetų konvertavimo į pinigus ir pinigų išmokėjimo asmenims, turintiems teisę juos gauti, taisyklės;
- 8) pensijų fondo investavimo strategija;
- 9) pensijų sąskaitų atidarymo, tvarkymo ir uždarymo bei apskaitos vienetų tose sąskaitose apskaitos tvarka;
- 10) atlyginimo valdymo įmonei ir depozitoriumui apskaičiavimo metodika, dydis ir mokėjimo tvarka; kitų išlaidų, dengiamų iš pensijų turto, baigtinis sąrašas ir apskaičiavimo metodika;
- 11) kaupimo bendrovės pensijų fondo valdymo veiklos ir pensijų sąskaitų ataskaitų pateikimo pensijų fondo dalyviams šio įstatymo nustatyta tvarka, taip pat kitų pensijų fondo pranešimų pateikimo pensijų fondo dalyviams formos ir tvarka;
- 12) perėjimo į kitą tos pačios ar kitos pensijų kaupimo bendrovės valdomą pensijų fondą tvarka ir laikotarpis, ne ilgesnis kaip 3 darbo dienos, per kurį valdymo įmonė turi pervesti dalyviui priklausančias lėšas;
- 13) depozitoriumo pavadinimas, buveinė, teisės ir pareigos;
- 14) depozitoriumo pakeitimo sąlygos ir tvarka;
- 15) pensijų fondo taisyklių pakeitimo tvarka;
- 16) pensijų fondo panaikinimo sąlygos ir tvarka, panaikinto pensijų fondo turto padalijimo tvarka;
- 17) kitos priežiūros institucijos nustatytos sąlygos ir duomenys.

Pensijų fondo taisyklėse gali būti ir kitų nuostatų, neprieštarujančių LR Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymui bei LR Vertybinių popierių komisijos ir LR Draudimo priežiūros komisijos nustatytiems reikalavimams.

Be LR Vertybinių popierių komisijos (Valdymo įmonės ir investicinės kintamojo kapitalo bendrovės veiklos licenzijų išdavimo ir jų galiojimo panaikinimo taisyklės⁵⁸) ar LR Draudimo priežiūros komisijos (Dėl papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatyme numatytų

⁵⁸ LR Vertybinių popierių komisijos nutarimas 2006 m. gegužės 4 d. Nr. 1K-5 „Valdymo įmonės ir investicinės kintamojo kapitalo bendrovės veiklos licenzijų išdavimo ir jų galiojimo panaikinimo taisyklės“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 77-3572.

leidimų draudimo įmonėms, vykdančioms pensijų kaupimo veiklą, išdavimo tvarkos patvirtinimo⁵⁹) išduoto leidimo verstis pensijų fondų valdymo veikla draudžiama. Leidimus bendrovėms priežiūros tarnybos gali išduoti tik kruopščiai patikrinusios jų profesinį, organizacinį ir techninį pasirengimą, t.y., įsitikinus, jog jos turi nustatyto dydžio kapitalą, neprikaištingos reputacijos vadovus, patyrusius reikiamos kvalifikacijos darbuotojus, jose įdiegtos sklandžiai veiklai būtinos informacinės sistemos ir t.t. Teise užsiimti pensijų kaupimo veikla turi įmonė, veikianti pagal LR Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymą, turinti buveinę Lietuvos Respublikoje ir atitinkanti LR Pensijų kaupimo įstatymo nustatytus papildomus reikalavimus. Tokiai pensijų kaupimo bendrovei užsiimant pensijų kaupimo veikla pagal LR Pensijų kaupimo įstatymą, LR Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas taikomas tiek, kiek LR Pensijų kaupimo įstatymas nenustato kitaip. Pvz., LR Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas reglamentuoja, kad valdymo įmonės įstatinis kapitalas negali būti mažesnis negu 150 000 eurų, LR Pensijų kaupimo įstatymas negu 300 000 eurų. Atrodytų keista, kad pensijų kaupimo bendrovės licenciją gauna vadovaujantis LR Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymu, tačiau vadovausi pirmiausia LR Pensijų kaupimo įstatymu. Teisės kolizijos šiose įstatymuose nėra, tačiau paprastam vartotojui jų taikymas yra gana sudėtingas ir reikalaujantis papildomų išaiškinimų.

Pensijų fondas negali užsiimti jokia kita veikla, išskyrus tą, kuri susijusi su pensijų fondo veikla. Pensijų fondui draudžiama:

- 1) suteikti paskolas, garantuoti ar laiduoti už kitą asmenį dėl jo prievolių įvykdymo;
- 2) imti paskolas, išskyrus trumpalaikes (iki 1 metų) likvidumui palaikyti, kurių dydis negali viršyti 10 procentų pensijų fondo grynąjų aktyvų dydžio;
- 3) įkeisti turimus vertybinius popierius ar kitą turtą, išskyrus 2 punkte numatytą išimtį, kai trumpalaikės paskolos grąžinimas užtikrinamas pensijų fondui priklausančių vertybinių popierių ar kito turto įkeitimu;
- 4) įsigyti ir turėti vertybinių popierių ar kito turto, dėl kurių būtų pažeisti diversifikuotam investicijų portfeliui keliami reikalavimai, išskyrus naujai steigiamą pensijų fondą, kuris 6 mėnesius nuo leidimo pensijų fondo veiklai gavimo dienos gali nesilaikyti diversifikavimo reikalavimų;
- 5) dalyvauti organizacijose, kurių narių turtinė atsakomybė už organizacijos prievoles yra neribota;
- 6) būti įmonių steigėju;
- 7) leisti obligacijas;

⁵⁹ LR Draudimo priežiūros komisijos nutarimas 2004 m. balandžio 20 d. Nr. N-44 „Dėl papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatyme numatytų leidimų draudimo įmonėms, vykdančioms pensijų kaupimo veiklą, išdavimo tvarkos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 60-2178.

- 8) prisiimti įsipareigojimus, nesusijusius su pensijų fondo veikla;
- 9) įsigyti brangiųjų metalų ar brangiųjų metalų sertifikatų (liudijimų).

Lietuvos Respublikos įstatymai griežtai nustato pensijų turto investavimo ypatumus ir už investicijų portfelio diversifikavimo reikalavimų nesilaikymą pensijų fondus valdančios įmonės yra baudžiamos. LR Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymo⁶⁰ 46, 47, 49 straipsnių reikalavimai investicinio portfelio diversifikavimui yra labai neaiškūs, o vadovaujantis skaidrumo principu, yra būtinas detalesnis jų išaiškinimas. Pensijų turtą gali sudaryti tik tokie vertybiniai popieriai ir pinigų rinkos priemonės, kurie nustatyti LR Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatyme ir kuriais prekiaujama rinkose, pagal LR Vertybinių popierių rinkos įstatymą⁶¹ laikomose reguliuojamomis ir veikiančiose Lietuvos Respublikoje, Europos Sąjungos valstybėje narėje, ar kurie yra įtraukti į Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos valstybėje narėje esančios vertybinių popierių biržos oficialųjį prekybos sąrašą arba kuriais prekiaujama ten esančioje reguliuojamoje rinkoje, veikiančioje pagal nustatytas taisykles, pripažintoje ir visuomenei prieinamoje, jei ši birža arba rinka yra nurodyta pensijų fondų taisyklėse.

Antrosios pakopos pensijų fondų veikla remiasi apdraustųjų lėšų investavimu. Būtina pažymėti, kad investicinė rizika išlieka, nors pensijų kaupimo bendrovių veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose numatyti įvairūs investavimo apribojimai ir reikalavimai. Nesėkmingų investicijų atvejais asmenų dalyvaujančių antrosios pakopos pensijų sistemoje saugumas sumažėja. Visa atsakomybė tenka tik patiems pensijų dalyviams, t.y., jie paliekami rinkos rizikai.

Pasak LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos sekretorės Audronės Morkūnienės: „Šiuo metu sistema veikia be priekaištų. Tačiau turime pažvelgti į ateitį, kokie dar darbai mūsų laukia. Prieš tai būtina įvertinti, kokie yra kaupimo rezultatai, kur spragos ir kiek kaupimas gali garantuoti būsimąsias išmokas. Reikia galvoti, ar reikia dar stiprinti sistemą, daryti saugesnę, daugiau dėmesio skirti tokioms diskusijoms ir tada apsispręsti. Iš tiesų dabartinėje sistemoje investavimo rizika visgi tenka dalyviui ir turime diskutuoti ar nevertėtų šio santykio keisti“.

Apžvelgus antrosios pakopos pensijų veiklos įstatyminę bazę, galima tvirtinti, kad teisinis reformos reglamentavimas yra parengtas gana gerai, kas tuo tarpu ir lėmė sklandžią reformos pradžią, garantuojančią tolesnę sėkmingą reformos eigą. Kita vertus praktika jau išryškina kai kurias įstatymų spragas. Todėl būtina toliau tobulinti pensijų sistemą reglamentuojančius teisės

⁶⁰ LR Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 55-1765.

⁶¹ LR Vertybinių popierių rinkos įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 16-412.

aktus bei administracines procedūras, kad pensijų sistema būtų pritaikyta prie ūkio transformacijos bei sparčių socialinių pokyčių, ir kad būtų pašalintos spragos, kurios buvo (yra) neišvengiamos dėl pačios sistemos naujumo.

2.3.2. Antrosios pakopos pensijų fondų teisinio reglamentavimo suderinamumas

Kiekvienas pensijų fondas turi skirtingą investavimo strategiją. Norint objektyviai įvertinti pensijų fondų veiklos efektyvumą, reikia tai daryti suskirsčius juos į tam tikras grupes, atsižvelgiant į jų lėšų investavimo pobūdį. Jų skirstymas yra būtinas siekiant teisinio tikrumo, teisėtų lūkesčių, skaidrumo principų. Konservatyviai investuojantis fondas dažniausiai gaus mažesnę investicinę grąžą negu mišrią ar aktyvią investavimo strategiją turintis fondas. Lietuvos finansų analitikų asociacija antrosios pakopos pensijų fondus yra suskirsčiusi į keturias grupes (1 lentelė).

1 lentelė. II pakopos pensijų fondų klasifikacija

Fondų grupės pavadinimas	Kokiems dalyviams skirti grupės fondai
Vyriausybių obligacijų pensijų fondai	Konservatyvūs fondai skirti labai atsargiems, rizikos netoleruojantiems investuotojams ir yra rekomenduojami vyresnio amžiaus žmonėms, siekiantiems išvengti netikėtų didelių nuostolių lėšų atsiėmimo iš pensijų fondų momentu.
Mažos akcijų dalies pensijų fondai (iki 30 proc.)	Šios grupės fondai yra tinkami atsargiems investuotojams besitikintiems nedidelės, bet ganėtinai pastovios investicijų grąžos.
Vidutinės akcijų dalies pensijų fondai (30-70 proc.)	Šiuos fondus geriausiai rinktis atsargiems jaunesnio amžiaus žmonėms, bei linkusiems daugiau rizikuoti vyresnio amžiaus žmonėms, kadangi fondų investavimo rezultatus sušvelnina investicijos į obligacijas.
Akcijų pensijų fondai (iki 100 proc.)	Šie fondai yra rekomenduotini jaunesnio amžiaus žmonėms, nes akcijų kainos stipriai svyruoja dėl įvairių priežasčių (ekonominės situacijos pokyčiai, politinės krizės, sezoniškumas, rinkos korekcijos ir pan.) ir gali virsti nuostoliais trumpu laikotarpiu, tačiau ilgu laikotarpiu investicijos paprastai būna pelningos.

Vienas iš pagrindinių kriterijų, leidžiančių palyginti pensijų fondų rezultatus, yra investicijų grąža. 1 priede antrosios pakopos pensijų fondai yra sugrupuoti į keturias kategorijas

pagal maksimalią investicijų į akcijas dalį. Kiekvienoje kategorijoje aukščiausią poziciją užima fondas pasiekęs didžiausią grąžą per paskutinius metus (skaičiuojant nuo 2005 m. birželio 30 d.). Toks sugrupavimas leidžia palyginti fondų grąžą per trumpą laikotarpį. Grąža per paskutinius metus siekia išryškinti fondų skirtumus ir tendencijas, todėl gerai tinka norint suprasti, kaip keičiasi konkretaus atskiro fondo grąža palyginus su tos pačios grupės kitais fondais. Taip pat yra pateikiama grąža nuo fondų įkūrimo pradžios, leidžianti įvertinti kaip fondui sekėsi ilgesniame negu vienų metų laikotarpyje. Fondų grąža nuo metų pradžios atspindi paskutinio ketvirčio tendencijas ir fondų valdytojų sugebėjimą prisitaikyti prie itin trumpalaikių rinkos pokyčių. Fondų pradėjusių veiklą vėliau negu metai nuo 2006 m. birželio 30 d., rezultatai skaičiuojami nuo jų veiklos pradžios. Svarbu pažymėti, jog fondų grąža nuo įkūrimo yra mažiau patikimas rodiklis, nes fondų investavimo strategijos ar net turto paskirstymo proporcijos su laiku gali kisti. Prognozavimo ar analitiniais tikslais yra geriau vadovautis vidutine visų fondų grupėje grąža, o ne atskiro fondo praeities rezultatais⁶².

LR Vertybinių popierių komisija ir LR Draudimo priežiūros komisija grąžos skaičiavimo formulę reglamentuoja vienodai, tačiau standartinio nuokrypio formulė, kuri parodo investicijų portfelio grąžos kintamumą yra reglamentuojama skirtingai. Pensijų fondų veiklos rezultatų skaičiavimo formules ir metodus nustato LR Vertybinių popierių komisija (Valdymo įmonių ir investicinių kintamojo kapitalo bendrovių, kurių turto valdymas neperduotas valdymo įmonėms, informacijos rengimo ir pateikimo taisyklės⁶³) ir LR Draudimo priežiūros komisija (Informacijos apie pensijų fondus rengimo, pateikimo bei paskelbimo taisyklės⁶⁴). Šiuose tą pačią antrosios pakopos pensijų fondų veiklą reglamentuojančiuose priežiūros institucijų nutarimuose yra tam tikrų skirtumų (2 lentelė), todėl eilinis klientas gali būti nesąmoningai suklaidintas. Galima pažymėti, kad ankstesnėse 2004 m. šių taisyklių redakcijose būta dar daugiau neatitikimų, tačiau teisės aktų tobulinimo procese jie buvo panaikinti.

Problemų vis dar yra. Abi priežiūros institucijos savo taisyklėse reglamentuoja, kad vidutinė investicijų grąža apskaičiuojama kaip geometrinis metinių investicinių grąžų vidurkis. Tuo tarpu laisvoji enciklopedija „Vikipedija“ pateikia tokį geometrinio vidurkio apibrėžimą. Geometrinis vidurkis – tai vidurkis, skaičiuojamas sudauginant kiekybinio kintamojo reikšmes ir ištraukiant tokio laipsnio šaknį, kiek reikšmių buvo sudauginta. Taikomas tik teigiamų duomenų

⁶² Finansų analitikų asociacijos II pakopos pensijų fondų 2006 m. II ketvirčio investicinių rezultatų apžvalga // http://www.finansai.lt/Portals/57ad7180-c5e7-49f5-b282c6475cdb7ee7/FAA_PF_apzvalga_2006_2Q.doc; prisijungimo laikas 2006-10-13.

⁶³ LR Vertybinių popierių komisijos 2005 m. rugpjūčio 25 d. Nr. 1K-22 „Valdymo įmonių ir investicinių kintamojo kapitalo bendrovių, kurių turto valdymas neperduotas valdymo įmonėms, informacijos rengimo ir pateikimo taisyklės“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 107-3959.

⁶⁴ LR Draudimo priežiūros komisijos 2005 m. balandžio 5 Nr. N-74 „Informacijos apie pensijų fondus rengimo, pateikimo bei paskelbimo taisyklės“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 46-1551.

aibe⁶⁵. Niekam nenuostabu, kad metinė investicijų graža gali būti neigiama. Kaip tokiu atveju apskaičiuoti vidutinę metinę investicijų gražą? Jeigu šis vidutinės metinės investicijų gražos reglamentavimas nebus pakeistas, ateityje skaičiuojant šį rodiklį su šia problema tikrai bus susidurta.

Apskaitos vieneto vertė yra nustatoma kiekvieną darbo dieną. Šiose taisyklėse vartojama sąvoka „ataskaitinio laikotarpio pradžia“ yra dviprasmiška. Ekonomikoje ataskaitinio laikotarpio pabaiga ir kito ataskaitinio laikotarpio pradžia visada sutampa. Kaip pensijų kaupimo bendrovėms elgtis šioje situacijoje pateikiant ataskaitas? Pvz., ataskaitinio laikotarpio pabaiga gruodžio 31 d., o kito ataskaitinio laikotarpio sausio 1 d. Tiek turtas, tiek apskaitos vieneto vertė šiomis dienomis gali skirtis. Kaip tokiu atveju konkrečiai nerašant aiškinamųjų raštų elgtis pensijų kaupimo bendrovėms, turėtų nustatyti priežiūros institucijos.

2 lentelė. Vertybinių popierių komisijos ir Draudimo priežiūros komisijos reglamentuojamų informacijos apie pensijų fondus rengimo, pateikimo bei paskelbimo taisyklių skirtumai

Nr.	Valdymo įmonių ir investicinių kintamojo kapitalo bendrovių, kurių turto valdymas neperduotas valdymo įmonėms, informacijos rengimo ir pateikimo taisyklės (Vertybinių popierių komisija)	Informacijos apie pensijų fondus rengimo, pateikimo bei paskelbimo taisyklės (Draudimo priežiūros komisija)
1.	Ataskaitinių metų pensijų fondo balansą, grynujų aktyvų pokyčių ataskaitą ir nepriklausomo auditoriaus išvadą, bei metinį grynosios investicijų gražos dydį turi paskelbti įstatuose nurodytame šalies dienraštyje ne anksčiau kaip 15-ą ir ne vėliau kaip 30-ą kalendorinę dieną po metų ataskaitos pateikimo Komisijai, tačiau ne vėliau kaip per 4 mėnesius nuo ataskaitinių finansinių metų pabaigos.	Ataskaitinių metų pensijų fondo balansą, grynujų aktyvų pokyčių ataskaitą ir nepriklausomo auditoriaus išvadą, bei metinį grynosios investicijų gražos dydį turi paskelbti visoje šalyje platinamame šalies dienraštyje iki kitų metų gegužės mėnesio 15 dienos
2.	Orientacinis indeksas - pasirinktas rodiklis, su kurio reikšmės kitimu lyginama kolektyvinio investavimo subjekto ar pensijų fondo investicijų graža. Orientacinis indeksas turi	Orientacinis indeksas – pasirinktas rodiklis, su kurio reikšmės kitimu lyginamas pensijų fondo apskaitos vertės pokytis.

⁶⁵ Laisvoji enciklopedija Vikipedija. Geometrinis vidurkis // http://lt.wikipedia.org/wiki/Geometrinis_vidurkis; prisijungimo laikas 2006-10-28.

	<p>būti parinktas taip, kad būtų palyginamas ir teisingai atspindėtų subjekto investavimo strategiją - investicijų rūšis, proporcijas, geografinę zoną ir pan. Kaip orientacinis indeksas gali būti naudojami visuotinai pripažinti ir plačiai naudojami trečiųjų šalių sudaryti akcijų, skolos vertybinių popierių ir kiti tam tikrą investicijų rinką atspindintys indeksai, kurių sudarymo taisyklės skelbiamos viešai.</p>	
3.	<p>Sąlyginis</p> $BIK = \frac{BVI + \sum_{i=1}^n (q_i * k_i * BVI_i) + PL}{E(GAV)}$ <p>PL – per ataskaitinį laikotarpį kolektyvinio investavimo subjekto ar pensijų fondo sumokėti platinimo ir išpirkimo mokesčiai, susiję su investavimu į kitus kolektyvinio investavimo subjektus</p>	<p>Sąlyginis</p> $BIK = \frac{BVI + \sum_{i=1}^n (q_i * k_i * BVI_i)}{E(GAV)}$
4.	<p>Investicijų gražų standartinis nuokrypis</p> $\sigma = \left(\frac{1}{m-1} \sum_{i=1}^m (\tilde{R}_i^d - E(\tilde{R}^d))^2 \right)^{\frac{1}{2}} * (m)^{\frac{1}{2}}$	<p>Investicijų gražų standartinis nuokrypis</p> $\sigma = \left(\frac{1}{m-1} \sum_{i=1}^m (\tilde{R}_i^d - E(\tilde{R}^d))^2 \right)^{\frac{1}{2}}$
5.	<p>24. Pateikti šias pensijų fondo finansines ataskaitas:</p> <p>24.1. paskutinių 3 finansinių metų balansus, išdėstytus palyginamojoje lentelėje;</p> <p>24.2. paskutinių 3 finansinių metų grynujų aktyvų pokyčių ataskaitas, išdėstytas palyginamojoje lentelėje;</p> <p>24.3. aiškinamąjį raštą (pateikiamas tik metų ir pusmečio ataskaitose).</p>	<p>23. Pateikti šias pensijų fondo finansines ataskaitas:</p> <p>23.1. balansas;</p> <p>23.2. grynujų aktyvų pokyčių ataskaita;</p> <p>24. aiškinamasis raštas (pateikiamas tik metų ir pusmečio ataskaitose).</p>

2 lentelėje parodyti skirtumai gali akivaizdžiai klaidinti ne tik dalyvius, bet ir šios srities profesionalus. Siekiant išvengti tokių nesklandumų, priežiūros institucijos leisdamos teisės aktus, privalo viena su kita komunikuoti.

Pensijų fondas yra tarsi “pinigų maišas”, kuris investuojamas pagal tam tikrą strategiją ir nuosavybės teise priklauso to fondo dalyviams. Kiekvienam fondo dalyviui atidaroma speciali pensijų sąskaita, kurioje apskaitoma kiek šio bendro turto priklauso konkrečiam žmogui (sąskaitoje yra apskaitos vienetų skaičius, kurį padauginus iš to vieneto vertės, skelbiamos kiekvieną dieną, galima sužinoti, kokia yra sąskaitos vertė).

Apskaičiuojant grynąjį aktyvų vertę pensijų kaupimo bendrovės atitinkamai vadovausi LR Vertybinių popierių komisijos priimta „Grynąjį aktyvų skaičiavimo metodika“⁶⁶ ir LR Draudimo priežiūros komisijos priimta „Grynąjį aktyvų skaičiavimo metodika“⁶⁷. Šiose metodikose reikšmingų nesutapimų nėra, tačiau pažymėtina, kad LR Vertybinių popierių komisija pateikia daugiau sąvokų apibrėžimų negu LR Draudimo priežiūros komisija.

Pensijų kaupimo bendrovei pensijų fondų lėšos nepriklauso, ji tik patikėjimo teise valdo jas dalyviu vardu. Taigi, teisiškai pensijų kaupimo dalyvių lėšos yra atskirtos nuo pačios kaupimo bendrovės lėšų. Todėl į jas negali būti nukreipti jokie bendrovės kreditorių reikalavimai. Jei bendrovė nutraukia veiklą (dėl bankroto, likvidavimo ar reorganizavimo) dalyviai savo lėšas perveda į kitą kaupimo bendrovę.

Kaupiamos lėšos nepatenka į bendrovės sąskaitą – įmokas “Sodra” perveda tiesiai į specialią pensijų fondo sąskaitą, kad bendrovė neturėtų galimybės jomis pasinaudoti. Jos taip pat neištraukiamos į bendrovės balansą - dalyvių lėšos yra atskirtos buhalteriskai. Dalyvių kaupiamos lėšos yra ir fiziškai atskirtos. Jos laikomos ne pačioje kaupimo bendrovėje, o specialiaame banke – depozitoriume, kuris yra dar viena labai svarbi kaupimo sistemos saugumo grandis. Per depozitoriumą juda lėšos, todėl jis įvykdo pensijų kaupimo bendrovės pavedimus tik kruopščiai patikrinus jų atitikimą įstatymų reikalavimams. Depozitoriumo veikla taip pat yra prižiūrima LR Vertybinių popierių komisijos. Kadangi kaupimo bendrovė dalyvių kaupiamų lėšų tiesiogiai neturi, todėl net ir jos bankroto atveju šios lėšos išliktų saugios. Turto atskyrimas yra viena iš svarbiausių dalyvių kaupiamų lėšų saugumo garantijų⁶⁸.

⁶⁶ LR Vertybinių popierių komisijos nutarimas 2004 m. vasario 12 d. Nr. 4 „Dėl grynąjį aktyvų skaičiavimo metodikos“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 79.

⁶⁷ LR Draudimo priežiūros komisijos nutarimas 2004 m. vasario 17 d. Nr. N-14 „Dėl grynąjį aktyvų skaičiavimo metodikos“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 32-1047.

⁶⁸ Ar pensijų fonde kaupiamos lėšos apsaugotos kaupimo bendrovės bankroto atveju? // <http://www.pensijusistema.lt/index.php?1291011101> prisijungimo laikas 2006-10-04.

2.3.3. Galimi teisės aktų tobulinimo variantai

Siekiant užtikrinti investuotojų interesų apsaugą, didinti pensijų fondų veiklos efektyvumą bei tobulinti pensijų fondus valdančių įmonių veiklą, Lietuvos Respublikos teisės aktus reglamentuojančius antrosios pakopos pensijų fondų veiklą tobulinti būtina. 2006 m. rudenį LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija teikia LR Vyriausybei svarstyti LR Pensijų kaupimo įstatymo pakeitimus, kuriais siekiama užtikrinti sėkmingą ir stabilų pensijų kaupimo sistemos funkcionavimą, o pensijų kaupimo dalyviams suteikti galimybę efektyviau valdyti savo kaupiamų lėšų investicinę riziką.

LR Pensijų kaupimo įstatymo pakeitimo projekte⁶⁹ siūloma nustatyti, kad pensijų kaupimo bendrovė pirmą kartą sudarydama pensijų kaupimo sutartį su žmogumi, privalėtų jį supažindinti su visų jos valdomų pensijų fondų investavimo rizika tam, kad žmogus priimtų sau palankiausią sprendimą pasirinkdamas pensijų fondą (konservatyvaus investavimo, akcinį, mišrų ar pan.), bei gauti jo raštišką patvirtinimą dėl supažindinimo. Pasak projekto rengėjų, taip siekiama, kad pensijų kaupimo dalyviai būtų tinkamai ir pakankamai informuoti apie pensijų fondų investavimo riziką ir investuotų lėšų saugumą.

Taip pat siūloma įtvirtinti nuostatą, pagal kurią žmonėms, kuriems iki senatvės pensijos yra likę mažiau nei 7 metai, pensijų kaupimo bendrovės privalėtų kasmet iki pat pensinio amžiaus kartu su metine atskaita siūlyti pereiti į konservatyvų pensijų fondą, kartu paaiškindama šio sprendimo privalumus. Be to, sudarant pensijų kaupimo sutartį asmenimis, kuriems iki senatvės pensijos liko mažiau nei 7 metai, bendrovės privalėtų pasiūlyti jiems rinktis konservatyvaus investavimo pensijų fondą, taip pat paaiškindama šio sprendimo privalumus.

Tik pačiam žmogui raštu atsisakius dalyvauti konservatyvaus investavimo pensijų fonde, su juo būtų galima sudaryti sutartį dėl dalyvavimo jo pasirinktame rizikingesniame pensijų fonde. Taip norima apsaugoti priešpensinio amžiaus asmenų interesus ir atkreipti jų dėmesį ne vien į investicijų grąžą, bet ir į su investavimu susijusią riziką.

Dar vienu įstatymo pakeitimu siūloma nustatyti, kad sudarant pensijų kaupimo sutartį pensijų kaupimo bendrovė turėtų pasiūlyti žmogui suteikti jai teisę jo vardu keisti pensijų fondą. Kokiais kriterijais vadovaujantis būtų keičiamas fondas, bendrovė turėtų tiksliai nustatyti pensijų fondo taisyklėse. Tokiu būdu pensijų kaupimo dalyviai galėtų sumažinti investicinę riziką, nes investicijų rizikos valdymas (fondo keitimas iš labiau rizikingų, kol dalyvis jaunas, į vis konservatyvesnius keičiantis amžiui) būtų patikėtas profesionalams. Ši galimybė svarbi žmonėms, kuriems iki senatvės lieka nedaug laiko, taip pat tiems, kurie mažai domisi situacija

⁶⁹ Teisinė bazė: rengiami teisės aktų projektai // <http://www.vpk.lt/lt/index.php?fuseaction=acts.view&id=289>; prisijungimo laikas 2006-10-05.

investavimo rinkoje ar menkai ją supranta bei tiems žmonėms, kurie ilgesniam laikui išvyksta iš Lietuvos, o jų sukauptos lėšos lieka iki jų senatvės pensijų fonde.

Kitu siūlomų įstatymo pakeitimu siekiama suteikti visuomenei didesnes galimybes tiksliau vertinti pensijų fondų veiklos rezultatus ir efektyvumą. Siūloma, kad kiekvienas pensijų fondas turėtų palyginamąjį indeksą – pensijų kaupimo bendrovės pasirinktą rodiklį, su kuriuo būtų lyginamas pensijų fondo veiklos rezultatas (investicijų grąža). Jis taip pat turėtų būti įtrauktas į pensijų kaupimo bendrovės veiklos ir finansinės būklės ataskaitą. Pensijų fondo palyginamasis indeksas būtų pasirenkamas atsižvelgiant į fondo investavimo strategiją. Tokio indekso egzistavimas pagerintų visuomenės švietimą investicijų klausimais bei paskatintų pensijų kaupimo bendrovės kuo efektyviau valdyti žmonių kaupiamas lėšas⁷⁰.

Šiuo metu akivaizdžiai matyti didelė įstatymų spraga – apeitas investavimo rizikos paskirstymo tarp dalyvio ir valdytojo klausimas, nes pagal dabartinį teisinį reglamentavimą visa investavimo rizika gula ant dalyvio pečių. Būtina teisiškai apibrėžti optimalų investavimo rizikos, t.y., atsakomybės už galutinį investavimo rezultatą, paskirstymą tarp dalyvio ir valdytojo. Taip pat derėtų teisiškai apibrėžti kaupimo bendrovės valdytojo asmeninę atsakomybę, nes neužtenka vien jo subjektyvaus įsipareigojimo sąžiningai, rūpestingai ir profesionaliai valdyti dalyvio pinigus.

Siekiant įgyvendinti Europos Sąjungos direktyvas, Lietuvoje yra priimami nauji bei koreguojami jau priimti teisės aktai. 2006 m. spalį LR Vertybinių popierių komisija parengė LR Vertybinių popierių įstatymo bei LR Finansinių priemonių rinkų įstatymo projektus. Šių įstatymų pakeitimai yra aktualūs tiek pačių pensijų kaupimo bendrovių, tiek ir antrosios pakopos pensijų fondų veiklai. Pasak Europos Parlamento narės Margaritos Starkevičiūtės: „pensijų fondai investiciniu požiūriu yra panašūs į investicinius fondus, todėl pensijų fondams turėtų būti taikomos tos pačios Vertybinių popierių rinkos įstatymo nuostatos. Pensijų fondų investicijų apskaita ir saugojimas turėtų atitikti investiciniams fondams keliamus reikalavimus, nes tai yra susiję su gyvybiškai svarbių socialinių klausimų sprendimu⁷¹.“

LR Vertybinių popierių įstatymo projektas parengtas siekiant įgyvendinti 2004 m. gruodžio 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2004/109/EB dėl informacijos apie emitentus, kurių vertybiniais popieriais leista prekiauti reguliuojamoje rinkoje, skaidrumo reikalavimų suderinimo, iš dalies keičiančios Direktyvą 2001/34/EB, nuostatas. Naujo Vertybinių popierių įstatymo projekto tikslas – užtikrinti investuotojų interesų apsaugą bei nustatyti reikalavimus

⁷⁰ Siekiama padėti pensijų kaupimo dalyviams geriau apsaugoti savo interesus // <http://www.socmin.lt/index.php?475097506>; prisijungimo laikas 2006-10-04.

⁷¹ Europos Parlamento narė siūlo finansų rinkos priežiūros įstatymų pataisas // http://www.starkeviciute.lt/ep_ivykiai/?group=&news_id=739; prisijungimo laikas 2006-10-12.

vertybinių popierių prospekto rengimo, tvirtinimo ir paskelbimo, periodinės ir einamosios informacijos atskleidimo bei saugojimo, oficialių pasiūlymų pateikimo ir įgyvendinimo procedūroms, taip pat nustatyti LR Vertybinių popierių komisijos teises ir pareigas. Finansinių priemonių rinkų įstatymo projektas parengtas siekiant įgyvendinti 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2004/39/EB dėl finansinių priemonių rinkų, iš dalies keičiančios Tarybos direktyvas 85/611/EEB, 93/6/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2000/12/EB bei panaikinančios Tarybos direktyvą 93/22/EB, nuostatas. Naujo Finansinių priemonių rinkų įstatymo projekto tikslas – sudaryti teisinį pagrindą sąžiningai, atvirai ir efektyviai veikti finansinių priemonių rinkoms, bei nustatyti reikalavimus finansų maklerio įmonių licencijavimui, jų veiklai, investicinių paslaugų teikimui, reguliuojamų rinkų veiklai, finansinių priemonių apskaitai, taip pat nustatyti draudimą piktnaudžiauti rinka ir apibrėžti LR Vertybinių popierių komisijos statusą⁷².

⁷² 2006 10 07 parengti Vertybinių popierių įstatymo ir Finansinių priemonių rinkų įstatymo projektai // <http://www.lsc.lt/lt/index.php?fuseaction=content.viewArticle&id=2438>; prisijungimo laikas 2006-10-08;

3. KONTROLĘ VYKLANČIŲ INSTITUCIJŲ VEIKLA

Pensijų fondai veikia rinkoje. Tam, kad jų veikla būtų efektyvi, jai turi būti tinkama aplinka. Tai reiškia, kad pensijų fondų, kaip ir kitų ūkio subjektų, veiklą visų pirma įtakoja rinkos mechanizmai, ir turi būti sudarytos sąlygos jiems pasireikšti. Pensijų fondų priežiūra yra suprantama kaip visuma veiksnių, įtakančių sklandžią pensijų fondų veiklą. Tai apima ne tik valstybinių institucijų priežiūrą, bet, visų pirma, galimybę veikti rinkos savireguliacijos instrumentams, nes pensijų fondai, kaip ir kiti ūkio subjektai, veikia rinkoje. Kad fondai veiktų maksimaliai efektyviai, turi būti sudarytos sąlygos rinkos mechanizmams pasireikšti. Valstybinis reguliavimas turėtų būti tik išimtis iš šios taisyklės, jį naudoti derėtų tik ten, kur dar nėra prielaidų veikti rinkos savireguliacijai.

Nuo to, kaip organizuojami pensijų fondai - apibrėžtų išmokų ar apibrėžtų įmokų principu, priklauso, kas ir kaip juose yra prižiūrima. Apibrėžtų išmokų fonduose būtina užtikrinti pakankamą išsipareigojimų padengimą kapitalu, dalyvio teises keičiant fondus. Apibrėžtų įmokų pensijų fonduose svarbiausia yra tinkama investicijų priežiūra. Išplėtos rinkos sąlygomis paprastai jau yra nusistovėjusi viso finansų sektoriaus veikla ir jos priežiūra, susiformavusi kapitalo rinka, egzistuoja civilinių santykių reguliavimo praktika. Todėl joje yra lengviau taikyti priežiūros priemones, paremtas pačios rinkos savireguliacijos veiksniais. Atsižvelgiant į tai, kokia yra pensijų fondų rinka, požiūris į reguliavimą gali būti pasyvus arba aktyvus. Pasyvus reguliavimas remiasi "prudent man" principu, t.y. laikoma, kad rinkos dalyviai turi teisingas motyvacijas veikti. Reglamentuojami ne patys veiksmai, o tik veikimo procedūros. Šis požiūris remiasi pasitikėjimu rinkos mechanizmais. Valstybinei priežiūrai įsikišti tenka tik tuomet, jei veikla neduoda lauktų rezultatų ir jei norima patikrinti, ar buvo laikomasi nustatytų procedūrų. Aktyvus reguliavimas, priešingai, remiasi tiksliai veiklos reglamentavimu. Šis reglamentavimas nustatomas įstatymais ar priežiūros institucijos leidžiamais teisės aktais. Taip tarsi sudaromas sąrašas, kas leidžiama ir kas draudžiama. Todėl toks reguliavimo požiūris dar vadinamas "listingu".

Pensijų fondų priežiūra turi du svarbiausius tikslus: *užtikrinti visuomenės pasitikėjimą pensijų fondais, tinkamai saugant jų dalyvių interesus, ir efektyvią konkurenciją privataus pensinio aprūpinimo rinkoje.*

Priemonės, naudojamos šiems tikslams pasiekti, gali duoti vienas kitam prieštaraujančių rezultatų, todėl labai svarbu tarp jų rasti tinkamą balansą, kad abu tikslai būtų optimaliai pasiekti. Paprastai pensijų fondų reguliavimas apima tokias sritis, kaip:

- įėjimas į rinką;
- pensijų fondų reorganizavimas;
- likvidavimas;
- pensijų fondų valdymas;
- investicijų portfelis ir turto įvertinimas;
- marketingas ir administravimo kaštai;
- apskaita;
- dalyvių teisių apsauga ir nediskriminavimas;
- išmokų nustatymas, jų apsauga nuo infliacijos;
- dalyvių turto apsauga;
- dalyviams teikiamos pensijų fondų ar valstybės garantijos;
- informacijos atskleidimas.

Pensijų kaupimu užsiimančių bendrovių veikla nuolat griežtai valstybės prižiūrima bei kontroliuojama. Valstybinę draudimo bendrovių priežiūrą atlieka LR Draudimo priežiūros komisija, o pensijų fondų valdymo įmonių – LR Vertybinių popierių komisija. Šios komisijos išduoda kaupimo bendrovėms veiklos leidimus, atlieka reguliarius jų veiklos patikrinimus, pensijų kaupimo bendrovės joms siunčia veiklos ataskaitas. Kiekvienas pensijų kaupimo dalyvis, kuris mano, kad kaupimo bendrovės veiksmai gali pažeisti jo teises ar teisėtus interesus, bet kuriuo metu gali kreiptis į atitinkamą priežiūros komisiją. Šioms komisijoms suteiktos plačios teisės bei įgaliojimai, kurie leidžia operatyviai reaguoti į bet kokius pranešimus, nusiskundimus, pažeidimus ir imtis reikalingų priemonių (skirti baudą, reikalauti ištaisyti padėtį ar net panaikinti leidimą veiklai).

Ypatingas dėmesys skiriamas pensijų kaupimo bendrovių veiklos skaidrumui. Todėl įstatymais nustatyta, kad pensijų kaupimo bendrovės:

- turi nuolat teikti priežiūros institucijoms ataskaitas,
- savo veiklos metų ataskaitą skelbti dienraštyje,
- kartą per metus informuoti dalyvį apie jo sąskaitos būklę,
- kiekvieną darbo dieną skelbti kiekvieno pensijų fondo apskaitos vieneto vertę (pagal ją kiekvienas dalyvis gali apskaičiuoti kokia yra jo sąskaitos vertė),

- sudaryti galimybę dalyviui jo pageidavimu bet kuriuo metu gauti informaciją apie jo sąskaitoje apskaitomų lėšų dydį, investavimo galimybių pasirinkimą bei kitą su bendrovės veikla susijusią ir dalyviui svarbią informaciją⁷³.

Priežiūros institucijos turi tokias žemiau išvardintas teises:

- 1) priimti LR Pensijų kaupimo įstatyme nustatytus teisės aktus, reglamentuojančius pensijų kaupimo bendrovių veiklą;
- 2) taikyti poveikio priemones pensijų kaupimo bendrovėms ir kitiems asmenims pažeidusiems teisės aktus, reglamentuojančius pensijų kaupimo bendrovių veiklą arba pažeidusius dalyvių interesus, ar iškilus tokio pažeidimo grėsmei;
- 3) taikyti administracines nuobaudas asmenims, pažeidusiems teisės aktus, reglamentuojančius pensijų kaupimo veiklą;
- 4) gauti duomenis (tarp jų ir asmens duomenis), dokumentus arba jų nuorašus, reikalingus pensijų kaupimo bendrovių veiklos priežiūrai, iš valstybės, savivaldybės institucijų, įstaigų, kitų asmenų;
- 5) įpareigoti pensijų kaupimo bendrovę perduoti teises ir pareigas, atsirandančias iš pensijų kaupimo sutarčių;
- 6) įpareigoti pensijų kaupimo bendrovę pakeisti depozitoriumą;
- 7) LR Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymo nustatyta tvarka apriboti arba uždrausti pensijų turo investicijas, arba kitaip apriboti disponavimo pensijų turtu teises⁷⁴.

Priežiūros institucijos teikia LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai informaciją apie pensijų kaupimo bendrovių veiklos rezultatus, poveikio priemonių, susijusių su teise verstis pensijų kaupimo veikla apribojimu, taikymą pensijų kaupimo bendrovėms ir kitą informaciją, nustatytą LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bei priežiūros institucijos susitarime dėl pasikeitimo informacija. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybai priežiūros institucijos teikia informaciją apie pensijų kaupimo bendrovės rekvizitus, pensijų kaupimo bendrovėms išduotas licenzijas pensijų kaupimo veiklai, poveikio priemonių, susijusių su teise verstis pensijų kaupimo veikla apribojimu, taikymą, pensijų kaupimo bendrovės reorganizavimą, pertvarkymą, likvidavimą, bankrotą, teisių ir pareigų, atsirandančių iš pensijų kaupimo sutarčių, perdavimą kitai pensijų kaupimo bendrovei bei kitą su pensijų kaupimo veikla susijusią informaciją, būtiną administruojant dalyvių registrą. Duomenų teikimo tvarka ir terminai yra nustatomi priežiūros

⁷³Kaip prižiūrimos pensijų kaupimu užsiimančios bendrovės? // <http://www.pensijusistema.lt/index.php?1291011101> prisijungimo laikas 2006-10-04.

⁷⁴ LR Pensijų kaupimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 75-3472.

institucijų ir Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos susitarime dėl apsikeitimo informacija.

3.1. Kontrolę vykdančių institucijų veiklos kryptys

Priežiūros institucijos veiklą galima skirstyti į keturias kryptis:

- *Institucinė kontrolė* - apimanti pensijų fondų licencijavimą, reorganizavimo ir likvidavimo priežiūrą, filialų steigimą, veiklos perdavimą valdymo įmonėms, dokumentų aprobavimą, patikrinimus ir sankcijas.
- *Finansinė kontrolė* – įmokų surinkimas, investicijų priežiūra ir garantijų taikymas, turto įvertinimas ir apsauga, veiklos vertinimas, apskaita ir kontrolė, atskaitomybė priežiūrai.
- *Narystės kontrolė* – tapimas pensijų fondo nariu ir išėjimas iš fondo, išmokų kontrolė, anuitetų priežiūra, informacijos atskleidimas, skundų nagrinėjimas.
- *Konsultacinė ir šviečiamoji veikla*.

Institucinė kontrolė. Pensijų fondus valdančių įmonių licencijavimas yra numatytas LR Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatyme⁷⁵. Jame nustatyti ir reikalavimai, kuriuos būtina patenkinti, kad leidimas pensijų fondus valdančiai įmonei būtų išduotas. Tačiau priežiūros institucija turi teisę juos praplėsti, reikalaudama papildomų dokumentų, tiek nurodytų jos priimtose išdavimo taisyklėse, tiek ir nenurodytų. Licencijavimas iš esmės negali atspindėti pensijų fondus valdančios įmonės pajėgumo tinkamai veikti, nes įmonės atitikimas nustatytiems formaliesiems reikalavimams yra tam tikru momentu, ir tai neužtikrina, kad gavus leidimą sąlygos nepasikeis. Be to formaliais reikalavimais vargu ar galima užtikrinti sėkmingą licencijuojamų subjektų veiklą. Todėl papildomų dokumentų teikimas apsunkina pensijų fondų veiklos pradžią, menkai tepresidėdamas prie tikslo geriau užtikrinti dalyvių interesų apsaugą. Per licencijavimo procedūras pensijų fondus valdančių įmonių veikla gali būti įtakojama ir vėliau, t.y., jau veikiant fondui. Leidimo veikimas gali būti sustabdomas (t.y., apribojama veikla) esant atvejams numatytiems įstatyme. Tačiau patys atvejai nėra tiksliai apibrėžti ir palieka daug erdvės jų interpretavimui. Veiklos apribojimo laikotarpiu priežiūros institucija gali skirti valdymo įmonei administratorių, su kuriuo ji tam tikrais atvejais privalo derinti savo sprendimus. Pensijų fondus valdančių įmonių veikla gali būti įtakojama tik per priežiūros institucijos nustatytas taisykles, bet ne atskirais jos sprendimais. Licencijos išdavimas valdymo įmonei reiškia ne tik leidimą verstis pensijų fondų veikla ar kita veikla nurodyta licencijoje, bet ir draudimą užsiimti kuo nors kitu (kas nenurodyta licencijoje). Kadangi pensijų fondų ir valdymo įmonių turtas yra atskirtas, toks

⁷⁵ LR Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 55-1765.

draudimas neturi prasmės. Pensijų fondų veiklai nėra sudaromos kokios nors išskirtinės verslo sąlygos, todėl nėra paskatų kitokią veiklą parodyti kaip susijusią su pensijų fondų veikla.

Pensijų fondus valdančios įmonės reorganizavimas arba likvidavimas vykdoma prižiūrint valstybinei institucijai. Įstatymas jai suteikia daug galių šiuose procesuose. Ji duoda leidimą reorganizuoti arba likviduoti, apibūnina reorganizavimo planą, prižiūri, kad dėl šių dalykų nebūtų pabloginamos dalyvių sąlygos. Norint be dalyvio sutikimo jam priklausantį turtą perkelti į kitą fondą, būtinas priežiūros institucijos leidimas. Priežiūros institucija gali skirti valdymo įmonės likvidatorių arba jį pakeisti. Po reorganizavimo pensijų fondus valdanti įmonė vėl turi gauti leidimą veiklai, t.y., yra tikrinamas jų atitikimas įstatymams bei tinkamumas veikti. Tačiau pats reorganizavimo procesas yra stebimas priežiūros institucijos, apibūninamas jo planas. Todėl leidimo išdavimas iš naujo tampa visiškai formaliu dalyku, tačiau užimančiu tiek valdymo įmonės, tiek priežiūros institucijų laiko ir pastangų.

Finansinė kontrolė. Pensijų fondai turi garantuoti pajamingumą, jei jie jį patys nusistato iš anksto. Kad galėtų šiuos įsipareigojimus vykdyti, valdymo įmonė privalo formuoti garantijų rezervą. Jo formavimo tvarka yra vieninga visoms valdymo įmonėms ir yra nustatoma priežiūros institucijos. Pati idėja garantuoti investicijų pajamingumą gali būti laikoma ir ydinga. Nors tuo yra siekiama apsaugoti dalyvių interesus, tačiau iš tiesų tokie reikalavimai gali jiems pakenkti. Pensijų kaupimo bendrovės stengsis investuoti konservatyviai, o tokiu atveju dalyviai gaus minimalią investicijų grąžą ir nebus pasiektas galimas pensijų fondų veiklos efektyvumas.

Įstatymas numato, kad sutarties su audito įmone sąlygos turi būti suderintos su priežiūros institucija. Nustatyti papildomus reikalavimus audito sutarčiai ir ją derinti su priežiūros institucija netikslinga, nes įstatymas leidžia priežiūros institucijai pareikalauti pilnos audito ataskaitos. Audito sutarčių derinimas uždeda papildomus biurokratijos kaštus pensijų fondus valdančiai įmonei.

Pensijų fondų finansinė atskaitomybė priežiūrai ir visuomenei yra įtvirtinta teisės aktu (Pensijų fondų buhalterinės apskaitos ir finansinės atskaitomybės tvarka⁷⁶) ir jos vykdymą prižiūri valstybinė institucija. Vidinės apskaitos procedūros gali būti nustatomos pačių pensijų fondus valdančių įmonių, tačiau ši tvarka turi būti jų reglamentuota ir jos turi būti laikomasi tam tikrą, jų nurodytą laikotarpį.

⁷⁶ LR Vyriausybės 2004 m. sausio 13 d. nutarimas Nr.30 „Pensijų fondų apskaitos ir finansinės atskaitomybės tvarka“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 9-233.

Narystės kontrolė. Viena iš pagrindinių visos priežiūros uždavinių yra apsaugoti dalyvių interesus. Dalyvių interesai saugomi daugeliu priemonių. Joms galima priskirti ir finansinę pensijų kontrolę, ir galimybes pasirinkti, ir informacijos atskleidimo užtikrinimą, ir kitas. Dalyvavimo pensijų fonde taisyklės yra pagrindinis dokumentas, kuriuo vadovaujantis veikia pensijų fondas. Todėl tikslinga joms taikyti specialius turinio reikalavimus ir aprobavimą priežiūros institucijoje. Su šiomis taisyklėmis turi būti supažindintas kiekvienas, ketinantis ar tampantis fondo dalyviu. Taisyklių pakeitimai taip pat turi būti aprobuojami priežiūros institucijos. Apie juos turi būti pranešta dalyviams iki jiems įsigaliojant. Dalyvio teisės ir sąlygos išeiti iš fondo, jei tie pakeitimai jo netenkina, turi būti įtvirtintos įstatymu. Įstatyme turi būti nustatyti bendri dalyvių nediskriminavimo lyties, rasės ar panašiu pagrindu principai ir draudimai pasinaudoti tarnybine padėtimi arba sudaryti palankesnes sąlygas su pensijų fondu susijusiems asmenims⁷⁷.

Anuitetų kontrolė turi būti suderinta su draudimo rinkos priežiūra. Anuitetų fondas turi būti valdomas laikantis įstatymų, reguliuojančių draudimo veiklą reikalavimų. Prižiūrint anuitetus, svarbiausia yra užtikrinti jų pakankamą padengimą kapitalu ir rizikos perdraudimą.

Pensijų fondus valdančios įmonės privalo vesti visų dalyvių ir įmokų mokėtojų registrą. Jo vedimo tvarką nustato priežiūros institucijos. Tokios tvarkos nustatymas nėra būtinas, nes nebūtina standartizuoti registro vedimo. Poreikis turėti informaciją apie dalyvius yra akivaizdus ir kiekviena pensijų fondu valdanti įmonė turi ją užtikrinti, norėdama teisingai administruoti pensijų fondą. Informacija, kurios gali prisireikti, yra kiekvienoje pensijų fondus valdančioje įmonėje. Gali skirtis tik jos pateikimo forma, kuri nėra toks esminis dalykas, kurią reikėtų suvienodinti. Informacijos atskleidimas yra viena iš svarbiausių rinkos savireguliacijos prielaidų ir veiksnių. Rinkos dalyviai, turėdami pilnesnę informaciją, gali priimti pagrįstesnius sprendimus. Kuo daugiau informacijos pateikiama, tuo mažiau reikia valstybės reguliacijos, nes padidėja rinkos dalyvių apsisprendimo galimybės. Kita vertus, jei tiek veiklos, tiek ir informacijos pateikimo procedūros yra stipriai standartizuojamos, informaciją pateikti ir suprasti yra kur kas lengviau. Labai svarbu, kad dalyviai ir visuomenė ne tik gautų informaciją, bet ir mokėtų ją įvertinti. Informacijos pateikimo standartai gali būti nustatomi pačių rinkos dalyvių – pensijų fondų ar profesinių asociacijų (apskaitininkų, auditorių ir pan.). Valstybinė priežiūros institucija neturi standartizuoti informacijos pateikimo formos, o nustatyti tik tai, ką informacija turi atskleisti. Standartinių formų kūrimas uždeda papildomus kaštus priežiūros institucijai,

⁷⁷ Lietuvos laisvosios rinkos institutas. Konceptualios nuostatos dėl pensijų fondų priežiūros // http://www.lrinka.lt/index.php/temos/ziniu_ekonomika/analitiniai_darbai/99; prisijungimo laikas 2006-10-14.

tačiau dažniausiai nepasiteisina. Tipinės formos neleidžia atsižvelgti į specifinius kiekvieno fondo poreikius, todėl taip informacija nebūna atskleidžiama geriausiai.

Informacija pensijų fondų dalyviams turi būti teikiama:

- kai ketinama tapti fondo dalyviu;
- kai pasirašoma pensijų sutartis;
- bent kartą per metus;
- kai išeinama iš fondo;
- kai pradedamos mokėti išmokos.

Informacija dalyviui turi būti pateikiama taip, kad jis:

- Suprastų pensijų fondų teikiamas paslaugas ir ypatumus;
- Galėtų apsispręsti dėl pensijų fondo valdymo profesionalumo ir finansinės būklės;
- Galėtų įvertinti fondo investicijų politiką.

Pensijų fondai turi teikti informaciją ir priežiūros institucijai. Reguliarios atskaitomybės tikslas yra informuoti priežiūrą, suteikti jai galimybę įvertinti fondo veiklą ir pareikalauti atsakomybės. Reguliarus informavimas taip pat sudaro sąlygas sukurti bendrą duomenų bazę apie pensijų fondus, jų veiklos analizei. Priežiūros institucija turi gauti ne tik pensijų fondų, bet ir su jais susijusių rinkos dalyvių – depozitoriumo, pensijų kaupimo bendrovės – periodines ataskaitas. Pensijų fondus valdančių įmonių pranešimai apie reorganizavimą ir likvidavimą turi būti skelbiami LR Vertybinių popierių komisijos nustatyta tvarka. Tikslios tvarkos nustatyti nebūtina, pakanka nustatyti bendrus reikalavimus pranešimų kokybei, kurie būtų taikomi ir kitais informacijos pateikimo atvejais⁷⁸. Informaciją visuomenei turi teikti ir priežiūros institucija, remdamasi surinkta duomenų baze. Ji turi periodiškai skelbti pensijų fondų skaičių, jų valdomų lėšų sumas, dalyvaujančių skaičių, vidutinę investicijų grąžą, palyginamąją fondų analizę.

Konsultacinė ir šviečiamoji veikla. Kontrolę vykdančios institucijos siekdamos pensijų fondų veiklos efektyvumo, skatina visuomenę domėtis pensijų kaupimo veikla bei pensijų fondų veiklos rezultatais. Jos atlieka visuomenės šviečiamąją veiklą, kuri kol kas dar nėra, tačiau tikimasi ateityje bus labiau išplėta.

⁷⁸ Lietuvos laisvosios rinkos institutas. Pasiūlymai Lietuvos pensijų fondų priežiūrai // http://www.lrinka.lt/index.php/temos/ziniu_ekonomika/analitiniai_darbai/99; prisijungimo laikas 2006-10-14.

3.2. Kontrolę vykdančių institucijų veiklos tobulinimo galimybės

Pensijų fondų priežiūros priemonės galima pasiūlyti tik gerai identifikavus jų veiklos rizikas ir žinant kiekvienos priemonės tikslą. Lietuvos laisvosios rinkos institutas išskiria tokias pensijų fondų veiklos rizikas:

- *Vidinė rizika* – lėšos prarandamos dėl pensijų fondų kaltės, sąmoningai ar nesąmoningai dėl nekompetencijos, aplaidumo.
- *Išorinė rizika* – lėšos prarandamos dėl nuo pensijų fondų nepriklausomų priežasčių.

Būtina išnagrinėti, ar rizika gali būti valdoma rinkos mechanizmais, ar būtinas valstybės įsikišimas ir reguliavimas?

Remiantis galimomis pensijų fondų veiklos rizikomis bei pasaulinės pensijų fondų priežiūros praktika, galima suformuluoti konceptualios pensijų fondų priežiūros nuostatas. Jos apima būdingiausius pensijų fondų priežiūros aspektus, pasitaikančius prižiūrint bet kurio tipo pensijų fondus. Šios nuostatos atspindi, kaip turi būti derinamos valstybinės priemonės su rinkos savireguliacija⁷⁹.

Valstybinė priežiūra turi veikti pagal tam tikrus veiklos principus, t.y., ji turi būti:

- *Orientuota į rinką.* Biurokratinis kišimasis į rinką turi būti minimalus. Priežiūra turi prisitaikyti prie rinkos pokyčių. Tai, kas gali būti sureguliuota rinkos, neturi būti reguliuojama valstybės, užtikrinant tik lygias galimybes konkuruoti, gauti informaciją ir pan.
- *Nepriklausoma.* Priežiūra turi būti laisva nuo politinio kišimosi, o jos sprendimų priėmimas skaidrus. Priežiūra negali sudaryti palankesnių sąlygų atskiriems fondams ar kitiems rinkos dalyviams.
- *Atskaitinga.* Pensijų fondų valdytojai turi būti atskaitingi priežiūrai ir turėti atsakomybę už tinkamą fondų valdymą. Priežiūra taip pat turi būti atsakinga už savo veiksmus ir atskaitinga tiek fondams, tiek visuomenei.
- *Efektyvi.* Priežiūra turi turėti pakankamai galių vykdyti savo užduotis. Ji turi disponuoti pakankamais resursais bei samdyti tinkamą personalą, ir naudoti juos maksimaliai efektyviai.
- *Diskretiška.* Priežiūros personalas turi turėti galimybę imtis asmeninės atsakomybės už sprendimus, nukrypstančius nuo nustatytų procedūrų. Turi būti rastas balansas tarp

⁷⁹ Studija „Privatūs pensijų fondai: gyvybingos veiklos ir protingos priežiūros derinimas“// http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/studija_privatus_pensiju_fondai_gyvybingos_veiklos_ir_protingos_prieziuros_derinimas/2033; prisijungimo laikas 2006-10-05.

aiškiai surašytų priežiūros taisyklių ir galimybių jas diskretiškai taikyti. Tam priežiūros personalas turi būti pakankamai kvalifikuotas.

- *Atvira*. Priežiūra turi turėti nuolatinį ryšį su rinkos dalyviais, jų profesinėmis organizacijomis, vartotojais, kad gautų informaciją apie rinkos būklę ir savo vykdomas priemones. Toks ryšys įgalins kuo daugiau priežiūros funkcijų perduoti rinkos savipriežiūrai⁸⁰.

Valstybinė pensijų fondų priežiūra turi būti kiek įmanoma koncentruojama vienoje institucijoje. Kelių institucijų darbas gali būti gerai koordinuojamas, kai jų kompetencija yra aiškiai padalyta. Šiuo atveju tiek LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, tiek LR Vertybinių popierių komisija bei LR Draudimo priežiūros komisija prižiūri tuos pačius dalykus (su LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija suderinti dokumentai toliau derinami su LR Vertybinių popierių komisija bei LR Draudimo priežiūros komisija; ir LR Vertybinių popierių komisija bei LR Draudimo priežiūros komisija nustato būtinausias pensijos sutarties sąlygas ir t.t.). Pensijų fondų priežiūros funkcijų LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijoje turėtų būti atsisakyta. Taip fondai bus geriau prižiūrimi ir sumažės jų priežiūros kaštai tiek valstybei, tiek patiems pensijų fondams. Lietuvos pensijų fondų priežiūroje daugiau erdvės turi būti suteikta rinkos savireguliacijai. Daugelį dalykų, kuriuos pavedama standartizuoti valstybinei priežiūrai, gali nusistatyti patys pensijų fondai. Čia valdžios nesikišimas leistų fondams pasiekti efektyviausių sprendimų, kurie būtų naudingi, visų pirma, fondų dalyviams. Pensijų fondų valdymo procedūros, kvalifikaciniai reikalavimai jų valdytojams gali būti nusistatomi pačių pensijų fondų. Valstybinė priežiūra neturi reguliuoti pensijų fondų marketingo procedūrų. Investicijos turi būti prižiūrimos vadovaujantis protingo žmogaus ("prudent man") taisykle. Taip jos būtų maksimaliai efektyvios ir duotų didžiausią naudą dalyviams ir pensijų fondų savininkams. Pagrindinis valstybinės priežiūros reikalavimas turi būti informacijos atskleidimas tiek dalyviams, tiek visuomenei ir priežiūros institucijai. Tai turi būti pagrindinė priemonė, padėsianti išvengti fondų piktnaudžiavimų ir sukurti konkurencinę aplinką rinkoje. Valstybinė priežiūra turi nustatyti principus, pagal kuriuos veikia pensijų fondai, o ne detalai reglamentuoti jų veiklą. Toks požiūris leistų rinkos dalyviams geriau prisiderinti prie rinkos pokyčių ir taip pasiekti geriausių veiklos rezultatų. Tuo būdu būtų geriausiai realizuoti ir pensijų fondų dalyvių interesai⁸¹.

⁸⁰ Lietuvos laisvosios rinkos institutas. Konceptualios nuostatos dėl pensijų fondų priežiūros // http://www.lrinka.lt/index.php/temos/ziniu_ekonomika/analitiniai_darbai/99; prisijungimo laikas 2006-10-14.

⁸¹ Morkūnienė A., LLRI siūlo tobulinti pensijų fondų priežiūrą // <http://www.lrinka.lt/Leidinys/pensiju.reforma/1999.6.freedom.phtml>; prisijungimo laikas 2006-10-12.

PABAIGA

Siekiant šio darbo tikslo - *atlikti antrosios pakopos pensijų fondų teisinę veiklos ir jų kontrolę atliekančių institucijų veiklos analizę*, tyrimo metu buvo naudojami įstatyminės bazės, lyginamasis tyrimasis, lingvistinis, istorinis metodai. Naudotų metodų patikimumo laipsnis yra gana aukštas, nes buvo naudoti oficialūs teisės šaltiniai. Teisinė veiklos analizė buvo pradėta nuo teisės principų, reglamentuojančių antrosios pakopos pensijų fondų veiklą analizės. Vėliau buvo pereita prie Europos Sąjungos teisės aktų, LR Konstitucijos, LR įstatymų, LR Vyriausybės nutarimų, LR Vertybinių popierių komisijos bei LR Draudimo priežiūros komisijos nutarimų ir taisyklių analizės. Buvo išnagrinėta gana nemažai teisės aktų, kad būtų galima teigti, jog šio darbo įvade iškelta hipotezė pasitvirtino. Siekiant antrosios pakopos pensijų fondų veiklos efektyvumo, būtina tobulinti juos reglamentuojančius teisės aktus, pradedant įstatymais apibrėžiančiais, pvz., pensijų fondų valdytojų asmeninę atsakomybę už savo veiksmus, ir baigiant priežiūros institucijų nutarimų ir taisyklių tobulinimu. Siekiant išvengti teisės aktų kolizijos, antrosios pakopos pensijų fondų kontrolės funkcijas turi atlikti viena priežiūros institucija. Tyrimo metu išaiškėjo, kad priežiūros institucijos skirtingai interpretuoja kai kuriuos faktus (pvz., standartinio nuokrypio formulę), o tai klaidina visuomenę bei prieštarauja teisėtumo ir teisėtų lūkesčių teisės principams. Aiškaus LR Vertybinių popierių komisijos ir LR Draudimo priežiūros komisijos funkcijų atskyrimo nebuvimas įneša daug biurokratijos tiek priežiūros institucijoms, tiek pensijų fondus valdančioms bendrovėms. Siekiant abi priežiūros komisijas įtraukti į antrosios pakopos pensijų fondų sistemą, jų funkcijas galima būtų padalinti taip: LR Vertybinių popierių komisija – pensijų fondų veiklos priežiūra, LR Draudimo priežiūros komisija – pensijų išmokų – anuitetų priežiūra.

Tyrimo metu buvo išspręsti visi įvade iškelti uždaviniai, kurie padėjo suformuoti šio darbo išvadas bei pateikti rekomendacijas priežiūros institucijoms, socialinę politiką formuojančioms institucijoms, antrosios pakopos pensijų fondų valdymo profesionalams bei jos dalyviams.

Tyrimo metu buvo gautos tokios **išvados**:

1. Šiuo metu Lietuvoje yra įgyvendinama tripakopė pensijų sistema: pirmoji pakopa – einamosiomis įmokomis ir (arba) mokesčiais finansuojamos pensijos („Sodra“), antroji pakopa – kaupiamosios pensijų draudimo pensijos, trečioji pakopa – savanoriško pensijų kaupimo pensijos. Besikuriant Lietuvos Respublikos pensijų sistemai, galima išskirti tam tikras rizikas kylančias tiek iš ekonominės, tiek iš teisinės valstybės pusės. Socialinio draudimo pensijos gali likti nepakankamo dydžio, jeigu jos nebus tinkamai indeksuojamos, o susitarimų dėl pensijų fondų kapitalo grąžos taip pat nėra. Netgi ateityje neįvykstant didelei ekonominei krizei ir rinkai plėtojantis taip kaip per pastaruosius metus, niekas kol kas negali užtikrinti, kad dalyvavimas

tiek pirmoje, tiek antroje pakopos pensijų sistemoje garantuos saugią senatvę. Pensijų kaupimo bendrovėms nėra numatyta jų valdomų pensijų fondų minimalios turto vertės reikalavimų, todėl prognozuojama, kad pensijų kaupimo bendrovių mažoje Lietuvos rinkoje ilgainiui sumažės.

2. Lietuva siekdama socialinės gerovės savo piliečiams bei mažindama socialinį atsilikimą nuo Europos Sąjungos valstybių, privalo kuo efektyvesnėmis priemonėmis įgyvendinti Lekenso tikslus. Pensijų kaupimas nėra trumpalaikis procesas, todėl valstybė turi užtikrinti ne tik iš „Sodros“, bet ir iš antrosios pakopos pensijų fondų sistemos gaunamų pajamų senatvėje saugumą. Įgyvendinant Europos Sąjungos tikslus, Lietuvos pensijų politika yra siekiama, kad iki 2015 metų vidutinė turinčių būtinąjį stažą asmenų socialinio draudimo senatvės pensija būtų 50 proc. vidutinio neto darbo užmokesčio šalies ūkyje ir iki 2050 metų siektų 60 proc. vidutinio neto darbo užmokesčio.

3. Remiantis LR Konstitucija, Lietuvos valstybinio socialinio draudimo ir pensinio aprūpinimo sistema remiasi universalumo, lygiateisiškumo bei solidarumo principais. Universalumo principas reiškia, kad į valstybinį socialinį draudimą siekiama įtraukti kuo daugiau ekonomiškai aktyvių asmenų. Solidarumo principas (kuriam LR Konstitucinis Teismas suteikė konstitucinės vertybės statusą) tuo tarpu yra valstybinio socialinio draudimo sistemos, veikiančios PAYG principu, pagrindas. Pažymėtina, kad pilietinėje visuomenėje solidarumo principas, nepaneigia asmeninės atsakomybės už savo likimą. Lietuvos antrosios pakopos pensijų sistemai būdingi bendrieji Europos Sąjungos teisės principai: teisinis tikrumas, teisėtų lūkesčių, teisės aktų neturėjimo atgalinio veikimo galios, proporcingumo, nediskriminavimo. Antrosios pakopos pensijų fondų veikla privalo būti vykdoma laikantis teisėtumo principo, nes jis yra veikiantis įstatymas, arba tiesiog įgyvendinta teisinė tvarka.

4. Nors specialios direktyvos, reglamentuojančios pensijų fondų veiklą Europos Sąjungos mastu priimtą nėra, tačiau apie socialinę politiką yra kalbama nemažai. Europos Sąjunga siekia, kad socialinė apsauga valstybių narių piliečiams būtų užtikrinta visoje jos teritorijoje. Specialios pensijų fondų veiklą reglamentuojančios direktyvos priėmimas padėtų užkirsti kelią teisės aktų kolizijai, pvz., 1993 m. gegužės 10 d. Tarybos direktyva 93/22/EEB dėl investicinių paslaugų teikimo vertybinių popierių srityje taikoma pensijų fondams, kurie yra pavaldūs institucijoms, kurioms pavesta kontroliuoti draudimo įmones. Vadinasi, ši direktyva taikoma LR Draudimo priežiūros komisijos kontroliuojamiems pensijų fondams, o LR Vertybinių popierių komisijos kontroliuojamiems netaikoma. Tiesioginio teisės akto, išsprendžiančio šią problemą, Lietuvos teisės sistemoje nepavyko rasti, todėl direktyvos taikyme galima teisės kolizija

5. Pensijų fondo veikla – tai finansinė - ūkinė veikla, kuria siekiama sukaupti senatvei papildomas gyventojų pajamas, pensijų sutarčių pagrindu renkant pinigines lėšas į pensijų fonde pensijų programų dalyviams atidarytas pensijų sąskaitas ir investuojant ar reinvestuojant šias

lėšas į diversifikuotą investicijų portfelį bei LR Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatyme ir pensijų fondų taisyklėse nustatytais sąlygomis jos dalyviams mokant pensijų išmokas.

Akivaizdžiai matyti antrosios pakopos pensijų fondus reglamentuojančių įstatymų spraga – apeitas investavimo rizikos paskirstymo tarp dalyvio ir valdytojo klausimas, nes pagal dabartinį teisinį reglamentavimą visa investavimo rizika gula ant dalyvio pečių ir taip jie yra paliekami rinkos rizikai. Išanalizavus LR Vertybinių popierių komisijos ir LR Draudimo priežiūros komisijos leidžiamus teisės aktus, reglamentuojančius tą pačią veiklą, matyti kad juose yra nemažai nesuderintų faktų, suteikiančių teisę skirtingam interpretavimui.

6. Pensijų fondų priežiūrą vykdančios institucijos – LR Vertybinių popierių komisija ir LR Draudimo priežiūros komisija turi du svarbiausius tikslus: užtikrinti visuomenės pasitikėjimą pensijų fondais, tinkamai saugant jų dalyvių interesus, ir efektyvią konkurenciją privataus pensinio aprūpinimo rinkoje. Siekdamos įgyvendinti savo tikslus antrosios pakopos pensijų fondų priežiūroje, jos atlieka institucinę, finansinę, narystės kontrolę bei vykdo konsultacinę bei šviečiamąją veiklą.

Valstybinė pensijų fondų priežiūra turėtų būti kiek įmanoma koncentruojama vienoje institucijoje. Kelių institucijų darbas gali būti gerai koordinuojamas, kai jų kompetencija yra aiškiai padalyta. Lietuvos pensijų fondų priežiūroje daugiau erdvės turi būti suteikta rinkos savireguliacijos mechanizmams. Daugelį dalykų, kuriuos pavedama standartizuoti valstybinei priežiūrai, gali nusistatyti patys pensijų fondai. Čia valdžios nesikišimas leistų fondams pasiekti efektyviausių sprendimų, kurie būtų naudingi, visų pirma, fondų dalyviams. Pagrindinis valstybinės priežiūros reikalavimas turi būti informacijos atskleidimas tiek dalyviams, tiek visuomenei ir priežiūros institucijai. Tai turi būti pagrindinė priemonė, padėsianti išvengti pensijų fondų piktnaudžiavimų ir sukurti konkurencinę aplinką rinkoje.

SIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS

1. Remiantis pirmąja išvada, viena iš realių galimybių padidinti pensijų kaupimo bendrovių valdymo efektyvumą yra siekti, kad mažiau sėkmingai veikiančios bendrovės būtų priverstos jungtis arba likviduoti savo verslą, jį perleisdamos išlikusioms.
2. Europos Sąjunga liberalizuodama laisvą asmenų, darbo ir kapitalo judėjimą bei siekdama savo teritorijoje užtikrinti socialinę apsaugą visų valstybių narių piliečiams turėtų siekti bendros pensijų sistemos, t.y., kad nepaisant to, kurioje valstybėje narėje dirba valstybės narės pilietis, jo pensija turėtų būti kaupiama toje pačioje pensijų kaupimo sąskaitoje.
3. Kuriant bendrą pensijų sistemą Europos Sąjungoje, turėtų būti priimta speciali direktyva reglamentuojanti pensijų fondų veiklą.
4. Remianti penktąją išvadą būtina teisiškai apibrėžti optimalų investavimo rizikos, t.y., atsakomybės už galutinį investavimo rezultatą, paskirstymą tarp dalyvio ir valdytojo. Taip pat derėtų teisiškai apibrėžti pensijų kaupimo bendrovės valdytojo asmeninę atsakomybę, nes neužtenka vien jo subjektyvaus įsipareigojimo sąžiningai, rūpestingai ir profesionaliai valdyti dalyvio pinigus.
5. Išnagrinėjus LR Vertybinių popierių komisijos ir LR Draudimo priežiūros komisijos leidžiamus teisės aktus, reglamentuojančius tą pačią veiklą bei siekiant antrosios pakopos pensijų fondų veiklos efektyvumo būtina tobulinti teisės aktus, kad ateityje būtų išvengta skirtingų tų pačių faktų interpretavimo ir nebūtų klaidinamas pensijų fondo dalyvis.
6. Tobulinant antrosios pakopos pensijų fondus reglamentuojančius aktus ir siekiant optimaliau paskirstyti investavimo riziką tarp dalyvio ir bendrovės valdytojo siūloma: prieš pasirašant pensijų kaupimo sutartį, raštiškai supažindinti kiekvieną dalyvį su visais tos įmonės valdomais pensijų fondais; dalyviui iki senatvės pensijos amžiaus likus 7 metams pasiūlyti pereiti į konservatyvų pensijų fondą; įrašyti pensijų kaupimo sutartyje punktą, leidžiantį esant tam tikromis sąlygomis bendrovės valdytojams pakeisti dalyvio pasirinktą pensijų fondą; kiekvienai pensijų grupei nustatyti palyginamąjį indeksą, skatinantį pensijų kaupimo bendroves kuo efektyviau valdyti dalyvių pinigus.
7. Remiantis šeštąja išvada turėtų būti siekiama, kad valstybinė pensijų fondų priežiūra būtų kiek įmanoma koncentruojama vienoje institucijoje, kuri nustatytų principus, pagal kuriuos turėtų veikti pensijų fondai, siekdami kuo aukštesnio savo veiklos efektyvumo ir geriausio savo dalyvių interesų realizavimo.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos įstatymai

- 1) LR Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30).
- 2) LR Civilinis kodeksas priimtas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
- 3) LR Akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914.
- 4) LR Bankų įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 54-1832.
- 5) LR Draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 94-4246.
- 6) LR Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas priimtas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 55-1765.
- 7) LR Pensijų kaupimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 75-3472.
- 8) LR Pensijų reformos įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 123-5511.
- 9) LR Profesinių pensijų kaupimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 82-3248.
- 10) LR Valstybinio socialinio aprūpinimo pagrindų įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 32-761.
- 11) LR Valstybinio socialinio draudimo įstatymas // Valstybės žinios 199, Nr.17-447.
- 12) LR Valstybinio socialinio draudimo pensijų įstatymas // Valstybės žinios 1994, Nr.59-1153.
- 13) LR Vertybinių popierių rinkos įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 16-412.

Vyriausybės nutarimai bei kiti teisės aktai

- 14) LR Vyriausybės nutarimas 2006 m. spalio 17 d. Nr.1020 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006-2008 metų programos įgyvendinimo priemonių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 112-4273.
- 15) LR Vyriausybės 2004 m. sausio 13 d. nutarimas Nr.30 „Pensijų fondų apskaitos ir finansinės atskaitomybės tvarka“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 9-233.
- 16) LR Draudimo priežiūros komisijos nutarimas 2004 m. vasario 17 d. Nr. N-14 „Dėl grynųjų aktyvų skaičiavimo metodikos“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 32-1047.
- 17) LR Draudimo priežiūros komisijos nutarimas 2004 m. balandžio 20 d. Nr. N-44 „Dėl papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatyme numatytų leidimų draudimo įmonėms, vykdančioms pensijų kaupimo veiklą, išdavimo tvarkos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 60-2178.
- 18) LR Draudimo priežiūros komisijos 2005 m. balandžio 5 Nr. N-74 „Informacijos apie pensijų fondus rengimo, pateikimo bei paskelbimo taisyklės“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 46-1551.

- 19) LR Vertybinių popierių komisijos nutarimas 2004 m. vasario 12 d. Nr. 4 „Dėl grynųjų aktyvų skaičiavimo metodikos“// Valstybės žinios. 2004, Nr. 79.
- 20) LR vertybinių popierių komisijos nutarimas 2002 m. balandžio 11 d. Nr.15 „Dėl Lietuvos Respublikos reguliuojamų rinkų sąrašo“// Valstybės žinios. 2002 04 19, Nr. 41-1551.
- 21) LR Vertybinių popierių komisijos nutarimas 2005 m. balandžio 14 d. Nr.9 „Dėl papildomų reikalavimų audito įmonėms ir auditoriams nustatymo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 52-1789.
- 22) LR Vertybinių popierių komisijos nutarimas 2003m. rugsėjo 25 d. Nr.13 „Dėl vertybinių popierių viešosios apyvartos tarpininkų ir valdymo įmonių veiklos vidaus kontrolės organizavimo ir vykdymo taisyklių“// Valstybės žinios. 2003, Nr. 110-4925.
- 23) LR Vertybinių popierių komisijos nutarimas 2006 m. gegužės 4 d. Nr. 1K-5 „Valdymo įmonės ir investicinės kintamojo kapitalo bendrovės veiklos licenzijų išdavimo ir jų galiojimo panaikinimo taisyklės“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 77-3572.
- 24) LR Vertybinių popierių komisijos 2005 m. rugpjūčio 25 d. Nr.1K-22 „Valdymo įmonių ir investicinių kintamojo kapitalo bendrovių, kurių turto valdymas neperduotas valdymo įmonėms, informacijos rengimo ir pateikimo taisyklės“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 107-3959.
- 25) LR Draudimo priežiūros komisijos ir LR Vertybinių popierių komisijos nutarimas 2005 m. sausio 4 d. Nr. N-6/ 2005 m. sausio 13 d. Nr.16 „Dėl standartinių pensijų kaupimo sąlygų nustatymo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 7-234.

Teismų praktika

- 26) LR Konstitucinio teismo 2005 m. vasario 7 d. Nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. gegužės 8 d. nutarimu Nr. 506 „Dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų patvirtinimo“ patvirtintų nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų 37 punkto (2000 m. gegužės 8 d. redakcija) atitikimo Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 29 straipsnio 1 daliai (1999 m. gruodžio 23 d., 2001 m. gegužės 5 d. redakcijos)// Valstybės žinios. 2005 m. Nr.19-623.
- 27) LR Konstitucinio teismo 2003 m. gruodžio 3 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo“, Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinių socialinių draudimo pensijų įstatymo pakeitimo ir papildymo“ nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. lapkričio 18 d. nutarimu Nr. 1156 patvirtintų valstybinių

socialinio draudimo pensijų skyrimo ir mokėjimo nuostatų 84 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 45 straipsnio 4 daliai (1994 m. liepos 18 d.)// Valstybės žinios. 2003. Nr. 115-5221.

Tarptautiniai dokumentai

- 28) Europos Sąjungos sutartis (Mastrichto sutartis) pasirašyta 1992 m. vasario 7 d.
- 29) Europos Bendrijos Steigimo Sutartis, Roma, 1957 m. kovo 25 d.
- 30) Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Roma. 1950 m. lapkričio 4 d.
- 31) 1993 m. gegužės 10 d. Tarybos Direktyva 93/22/EEB dėl investicinių paslaugų vertybinių popierių srityje.
- 32) 1985 m. gruodžio 20 d. Europos Tarybos direktyvos (85/611/EB) dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su kolektyvinio investavimo į perleidžiamus vertybinius popierius subjektais (KIAVPS), derinimo (Council Directive 85/611/EEC of 20 December 1985 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to undertakings for collective investment in transferable securities (UCITS) (OJ, 31.12.1985, p. 3-18) su jos pataisymais ir papildymais (direktyvos 88/220/EEC, 95/26/EC, 2000/107/EC, 2001/108/EC, 2004/39/EC) reikalavimus.
- 33) Europos Sąjungos Tarybos sprendimas dėl valstybių narių užimtumo politinių gairių. Briuselis, 2005 m. birželio 8 d. (10.06) (OR. en) Tarpinstitucinė byla 2005/0057 (CNS).

Teorinė literatūra

- 34) Idėjų žodynas. Alma Littera. 2001. P. 164.
- 35) Gylys P. Pensijų sistema Lietuvoje: dilemos ir kontroversijos// Viešoji politika ir administravimas, 2002. Nr.2. P.78.
- 36) LR Konstitucijos komentaras. 1 dalis. Vilnius: Teisės institutas, 2000. P.475.
- 37) Mockevičius R., Lietuvos Respublikos įstatymuose vartojamų sąvokų žodynas. Pirmas leidimas 2000 m. lapkričio 3 d. VĮ Teisinės informacijos centras. Vilnius. 2000. P. 327-328.
- 38) Steponavičienė G. Kaupiamieji privatūs pensijų fondai// Esu. 2000. Nr.2(199). P.8.
- 39) Vaišvila A., Teisės teorija. Justitia. Vilnius. 2004. P. 146-150.
- 40) Vitkus G., Europos Sąjungos Enciklopedinis žinynas. Eugrimas 2002. P.59.

Interneto svetainių naudojama medžiaga

- 41) Ar pensijų fonde kaupiamos lėšos apsaugotos kaupimo bendrovės bankroto atveju?// <http://www.pensijusistema.lt/index.php?1291011101> prisijungimo laikas 2006-10-04.
- 42) Džikevičius A. Pensijų sistemos tobulinimas. 1999 – 2000// <http://finansai.tripod.com/pf3.htm>; prisijungimo laikas 2006-10-04.
- 43) Europos Parlamento narė siūlo finansų rinkos priežiūros įstatymų pataisas// http://www.starkeviciute.lt/ep_ivykiai/?group=&news_id=739; prisijungimo laikas 2006-10-12.
- 44) Finansų analitikų asociacijos II pakopos pensijų fondų 2006 m. II ketvirčio investicinių rezultatų apžvalga // http://www.finansai.lt/Portals/57ad7180-c5e7-49f5-b282c6475cdb7ee7/FAA_PF_apzvalga_2006_2Q.doc; prisijungimo laikas 2006-10-13.
- 45) Finasta. UAB „Medicinos banko investicijų valdymas“ pensijų fondai// <http://www.finasta.lt/1.php/medbank-fondai.html>; prisijungimo laikas 2006-10-28;
- 46) Infolex.lt, Verslo naujienos// <http://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=43&str=12124>; prisijungimo laikas: 2006-09-17.
- 47) Investuotojų švietimas// <http://www.vpk.lt/svietimas/index.php?fuseaction=dictionary.browse&mid=18&cid=97>; prisijungimo laikas 2006-10-13.
- 48) Kaip prižiūrimos pensijų kaupimu užsiimančios bendrovės? // <http://www.pensijusistema.lt/index.php?1291011101> prisijungimo laikas 2006-10-04.
- 49) Laisvoji enciklopedija Vikipedija. Geometrinis vidurkis// http://lt.wikipedia.org/wiki/Geometrinis_vidurkis; prisijungimo laikas 2006-10-28.
- 50) Lietuvos laisvosios rinkos institutas. Konceptualios nuostatos dėl pensijų fondų priežiūros// http://www.lrinka.lt/index.php/temos/ziniu_ekonomika/analitiniai_darbai/99; prisijungimo laikas 2006-10-14.
- 51) Lietuvos laisvosios rinkos institutas. Pasiūlymai Lietuvos pensijų fondų priežiūrai// http://www.lrinka.lt/index.php/temos/ziniu_ekonomika/analitiniai_darbai/99; prisijungimo laikas 2006-10-14.
- 52) 2005 m. Lietuvos nacionalinis pranešimas dėl pakankamų ir stabilų pensijų strategijos// <http://www.socmin.lt/>; prisijungimo laikas 2006-09-17.
- 53) Lisabonos įgyvendinimo programos priemonių vykdymo tarpinė ataskaita// <http://www.ukmin.lt/lt/strategija/lisabona.php>; prisijungimo laikas 2006-10-04.
- 54) Morkūnienė A., LLRI siūlo tobulinti pensijų fondų priežiūrą// <http://www.lrinka.lt/Leidiny/pensiju.reforma/1999.6.freedom.phtml>; prisijungimo laikas 2006-10-12.

- 55) 2006 10 07 parengti Vertybinių popierių įstatymo ir Finansinių priemonių rinkų įstatymo projektai// <http://www.lsc.lt/lt/index.php?fuseaction=content.viewArticle&id=2438>; prisijungimo laikas 2006-10-08;
- 56) Siekiama padėti pensijų kaupimo dalyviams geriau apsaugoti savo interesus// <http://www.socmin.lt/index.php?475097506>; prisijungimo laikas 2006-10-04.
- 57) Studija „Privatūs pensijų fondai: gyvybingos veiklos ir protingos priežiūros derinimas“// http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/studija_privatus_pensiju_fondai_gyvybingos_veiklos_ir_protingos_prieziuros_derinimas/2033; prisijungimo laikas 2006-10-05.
- 58) Teisinė bazė: rengiami teisės aktų projektai// <http://www.vpk.lt/lt/index.php?fuseaction=acts.view&id=289>; prisijungimo laikas 2006-10-05.
- 59) Užregistruotos sutartys//http://www.sodra.lt/lt.php/statistiniai_duomenys/uzregistruotos_sutartys/500; prisijungimo laikas 2006-10-04.
- 60) Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Pagrindiniai socialiniai rodikliai// http://www.sodra.lt/lt.php/statistiniai_duomenys/pagrindiniai_socialiniai_rodikliai/1530; prisijungimo laikas 2006-10-28.

SANTRAUKA

Pavadinimas: Antrosios pakopos pensijų fondų veiklos analizė ir kontrolė Lietuvoje

Pagrindinės sąvokos: pensija, pensijų sistema, pensijų fondas, gerovės valstybė, teisės principai, teisės aktai, priežiūros institucija.

Santraukos turinys: trumpai minimi visi darbo etapai, kurie buvo atlikti siekiant pagrindinio darbo tikslo, t.y., supažindinama su Lietuvos Respublikos pensijų sistema, atlikta teisės principų ir teisės aktų analizė, parodoma priežiūros institucijų veikla bei pagrindiniai antrosios pakopos pensijų fondų teisinio reglamentavimo tobulinimo būdai.

Pensijų sistemos reforma Lietuvoje pradėta įgyvendinti prieš keletą metų. Ši reforma nėra trumpalaikis procesas, o ilgalaikė įtaka gyventojams, jų pajamoms, kapitalo rinkai bei valstybei. Šiuo metu Lietuvoje yra įgyvendinama triapakopė pensijų sistema: pirmoji pakopa – einamosiomis įmokomis ir (arba) mokesčiais finansuojamos pensijos („Sodra“), antroji pakopa – kaupiamojo pensijų draudimo pensijos, trečioji pakopa – savanoriško pensijų kaupimo pensijos.

Antrosios pakopos pensijų fondų teisinės veiklos nagrinėjimas buvo pradėtas teisės principų, po to pereita prie Europos Sąjungos teisės aktų ir baigtas LR Seimo, LR Vyriausybės bei priežiūros institucijų išleistų teisės aktų analizė. Priežiūros institucijos išleistų teisės aktų analizė atskleidė, kad tie patys faktai Lietuvos teisės sistemoje yra reglamentuojami skirtingai. Todėl siekiant antrosios pakopos pensijų fondų veiklos efektyvumo būtina juos tobulinti.

Lietuvoje pensijų fondų priežiūrą vykdančios institucijos – LR Vertybinių popierių komisija ir LR Draudimo priežiūros komisija turi du svarbiausius tikslus: užtikrinti visuomenės pasitikėjimą pensijų fondais, tinkamai saugant jų dalyvių interesus, ir efektyvią konkurenciją privataus pensinio aprūpinimo rinkoje. Siekdamos įgyvendinti savo tikslus antrosios pakopos pensijų fondų priežiūroje, jos atlieka institucinę, finansinę, narystės kontrolę bei vykdo konsultacinę bei šviečiamąją veiklą.

Tobulinant antrosios pakopos pensijų fondus reglamentuojančius aktus ir siekiant optimaliau paskirstyti investavimo riziką tarp dalyvio ir bendrovės valdytojo siūloma: prieš pasirašant pensijų kaupimo sutartį, raštiškai supažindinti kiekvieną dalyvį su visais tos įmonės valdomais pensijų fondais; dalyviui iki senatvės pensijos amžiaus likus 7 metams pasiūlyti pereiti į konservatyvų pensijų fondą; įrašyti pensijų kaupimo sutartyje punktą, leidžiantį esant tam tikromis sąlygomis bendrovės valdytojams pakeisti dalyvio pasirinktą pensijų fondą; kiekvienai pensijų grupei nustatyti palyginamąjį indeksą, skatinantį pensijų kaupimo bendrovės kuo efektyviau valdyti dalyvių pinigus. Lietuvoje pensijų fondų priežiūra turėtų būti kiek įmanoma koncentruojama vienoje institucijoje, kuri nustatytų principus, pagal kuriuos turėtų

veikti pensijų fondai, siekdami kuo aukštesnio savo veiklos efektyvumo ir geriausio savo dalyvių interesų realizavimo.

SUMMARY

Title: The Analysis of The Second Level of Pension Funds and Inspection in Lithuania

Main definitions: pension, pension system, pension fund, welfare country, principles of law, acts of law, supervisory institution.

Context of the summary: there are mentioned all stages of this paper in short, which were used to reach the main paper's goal: the introduction of the pension system in Lithuania, the analysis of principles of law and acts of law, the presentation of activity of supervisory institutions and the main ways of law regulation reaching to improve the activity of the second level of pension funds.

The reform of pension system started a couple years ago in Lithuania. This reform is not a short process, but a long term influence to citizens, their income, capital market and state. Lithuania has three level pension system right now: the first level – pensions are financed by current income and taxes (“Sodra”), the second level – pension saving funds, the third level – voluntary pension saving funds.

The law analysis of the second level of pension funds was started with the principles of law, then was worked on the European Union acts of law and finally finished with the acts of law published by Seimas of Lithuania, Government and supervisory institutions. The analysis of acts of law published by supervisory institutions showed, that the same facts have been interpreting differently in Lithuania. That's why reaching the effectiveness of pension funds, they should be improved.

Lithuanian Securities Commission and Insurance Supervisory Commission of Republic of Lithuania are supervisory institutions with two main goals: to make society to trust pension funds, protecting interest of participants and to make the effective competition in pension funds' market. Reaching their goals they do institutional, financial, membership control and consultative activity.

Improving the acts of law of the second level of pension funds and reaching to allocate the risk of investment between participants and pension manager it is suggested: before signing an agreement to introduce with all pension funds managed by that company in written; to suggest a conservative pension fund when 7 more years left to go for participant till retirement; to put a fact in an agreement giving the right to pension funds managers to change the fund for participant's during some conditions; to establish comparable index, which could help to stimulate pension funds managers to manage participants money more effective. The control of pension funds should be concentrate in one institution in Lithuania, which could establish the

principles for pension funds, that they could work more effective and better realize the interests of their participants.

PRIEDAI

Priedas Nr.1

Įmonė	Fondo pavadinimas	Graža nuo metų pradžios	Graža per metus (nuo 2005.06.30)	Graža nuo įkūrimo	GAV Vertė 2006.06.30 mln. lt	Vid. standartinis nuokrypis (rizika)
Vyriausybės obligacijų pensijų fondai						
Seesam Lietuva gyvybės draudimas	Seesam Obligacijų	-0.03%	5.32%	10.99%	0.1	7.5%
Medicinos banko investicijų valdymas	Pensija 1	-0.40%	1.27%	5.97%	0.6	2.4%
Finasta investicijų valdymas	Konservatyvaus investavimo pensijų fondas	0.39%	0.62%	6.15%	0.3	1.0%
DnB Nord investicijų valdymas	Konservatyvaus investavimo pensijų fondas "NORD/LB 1"	-1.02%	-1.28%	4.48%	3.9	1.7%
Sampo gyvybės draudimas	Konservatyvaus valdymo Sampo pensija	-1.68%	-1.39%	2.53%	0.7	1.4%
Commercial Union Lietuva gyvybės draudimas	Europensija	-1.05%	-1.59%	3.14%	18.2	1.1%
SEB VB investicijų valdymas	SEB VB pensija 1	-1.34%	-2.25%	3.17%	45.4	1.5%
Ergo Lietuva gyvybės draudimas	ERGO Konservatyvusis	-1.77%	-2.65%	3.89%	7.6	1.8%
PZU Lietuva gyvybės draudimas	PZU Lietuva Konservatyvus	-3.27%	-2.67%	0.87%	0.6	1.8%
Hansa investicijų valdymas	Pensija 1	-2.25%	-2.77%	2.56%	23.4	1.8%
Parex investicijų valdymas	Parex pensija 1	-2.10%	-2.78%	-2.78%	0.0	0.9%
Mažos akcijų dalies pensijų fondai (iki 30 proc.)						
Finasta investicijų valdymas	Augančio pajamingumo pensijų fondas	-0.91%	6.06%	38.98%	0.9	5.0%
Commercial Union	Europensija plus**	1.32%	5.12%	16.39%	49.2	3.2%

Lietuva gyvybės draudimas						
DnB Nord investicijų valdymas	Padidinto pajamingumo pensijų fondas "NORD/LB 2"	-0.22%	1.78%	8.78%	18.7	2.0%
Hansa investicijų valdymas	Pensija 2	-4.72%	-2.35%	6.89%	117.1	2.3%
Vidutinės akcijų dalies pensijų fondai (30-70 proc.)						
SEB VB investicijų valdymas	SEB VB pensija 2	0.22%	9.01%	23.08%	153.5	3.8%
Finasta investicijų valdymas	Aktyvaus investavimo pensijų fondas	-2.92%	6.33%	62.81%	4.1	8.7%
Ergo Lietuva gyvybės draudimas	ERGO Balans	-0.40%	5.13%	20.03%	10.7	4.0%
DnB Nord investicijų valdymas	Maksimalaus prieaugio pensijų fondas "NORD/LB 3"	-0.65%	3.60%	12.35%	17.1	3.5%
Seesam Lietuva gyvybės draudimas	Seesam Optimalus	-3.37%	3.24%	8.81%	0.2	8.4%
Hansa investicijų valdymas	Pensija 3	-4.16%	1.76%	16.16%	95.7	3.7%
Sampo gyvybės draudimas	Sampo pensija 50	-3.29%	1.69%	14.07%	3.6	5.0%
Medicinos banko investicijų valdymas	Pensija 2	-3.59%	0.53%	-1.32%	0.4	5.0%
PZU Lietuva gyvybės draudimas	PZU Lietuva Subalansuotas	-5.78%	-0.92%	13.01%	0.7	4.8%
Parex investicijų valdymas	Parex pensija 2	-4.49%	-3.89%	-3.89%	0.1	3.0%
Commercial Union Lietuva gyvybės draudimas	Europensija ekstra**	n. d.	n. d.	-1.70%	1.2	6.7%
Hansa investicijų valdymas	Pensija 4*	-3.68%	n. d.	-3.19%	5.3	3.9%
Akcijų pensijų fondai (iki 100 proc.)						

Finasta investicijų valdymas	Racionalios rizikos pensijų fondas	-0.80%	13.50%	107.07%	7.3	11.7%
Sampo gyvybės draudimas	Sampo pensija 100	-4.25%	3.76%	22.86%	9.1	8.6%
SEB VB investicijų valdymas	SEB VB pensija 3*	n. d.	n. d.	-6.77%	1.6	12.1%

Darbas baigtas 2006-11-20

Giedrė Kviklytė